

G. Balkanski

La bazoj de anarkiismo

Origino de la senestrecaj ideoj kaj movado

Same kiel la ideoj pri aŭtoritato, ankaŭ la ideoj pri senestreco havas naturkaŭzan originon. Ili ne estas falintaj de la ĉielo, sed venas de la vivo. Ili ekradikas el la homo, el lia naturo. Ili naskiĝas el materialaj kaŭzoj en la plej vasta senco de tiu ĉi nocio. Ili estas frukto de la komplekso de kondiĉo, meze de kiuj la homo naskiĝas, vivas, disvolviĝas, agas aŭ eltenas efikojn, kreas kaj konsumas havaĵojn, lernas, luktas, revas, ĝuas aŭ suferas. Sed la homa naturo estas kontraŭudira kaj kompleksa. Tial, ne nur la senestrecaj ideoj sed ankaŭ la aŭtoritataj ideoj same fontas el la homo.

La instinkto de memkonservado kaj la seksa instinkto neprigas reciproke lukton, kiu aperas en diversaj kaj multaspektaĵaj formoj ; ili estas fonto de aŭtoritato. La historio de la homaro estas plena de de tiaj pereigaj manifestiĝoj. Ĝuste tiuj manifestiĝoj de instinkta aŭtoritato estas fontoj de la aŭtoritataj ideoj, hodiaŭ esprimitaj en kompleta filozofio, kiu metas la instituciojn super la homo, la formulojn super la vivo, kreas kulton al la ŝtato, kaj transformas la homon en objekton, aŭtomaton, regaton.

La sento de libereco, unuflanke, kiu ne kontraŭas al la instinkto de memkonservado kaj ne nur ne kontraŭstaras la lukton sed eĉ ofte ĝin kondiĉas, la socia instinkto, aliflanke, kiu ne kontraŭstaras la memkonservadan instinkton, sed ĝin plivastigas kaj donas al la lukto aliajn formojn kaj aliajn sencojn estas esencaj fontoj de la ideoj pri senestreco.

De tiu vidpunkto la tuta homara historio lumiĝas diference de la historio instruita en la ŝtataj lernejoj. La disvolviĝo de la homo kaj de la homsocio en daŭro de mil jaroj okazis sub la signo de tiuj du principoj : unuflanke, la lukto por regpovo, por konkero, konservo kaj plivastigo de la privilegioj kaj materialaj havaĵoj hereditaj aŭ konkeritaj, kiuj ĉiam firmigas la potencon de la homo super la homo ; aliflanke, la lukto por libereco mensa, materiala, religia, ekonomia aŭ sociala, persona aŭ kolektiva ; la lukto por defendo de la sociaj institucioj certigantaj ĉi tiun liberon, aŭ kontraŭ tiuj, kiuj ĝin subpremas ; lukto de individuoj aŭ de pli-malpli gravaj grupoj, organizoj, klasoj, socioj

kaj de tutaj civilizacioj, kiuj ofte pereis, aŭ saviĝis, sed eltenante la pereigajn konsekvencojn de tiu lukto.

Du fundamentaj tendencoj karakterizas ĉiujn homosociojn de antikva Orienta epoko ĝis de hodiaŭa tempo. La unua estas la popola, tiu de vastaj homamasoj, kiuj kreas riĉaĵojn, tiu de saĝuloj, poetoj, pentristoj, skulptistoj, arkitektoj, ktp. Ĝiaj fruktoj estas popolkutimoj, sur kiuj masoniĝas ĉiuj sociaj institucioj : la klanoj, kampara komunumo, civitoj, folkloro, la saĝeco de la jarcentoj kaj la tuta spirita kaj materiala kulturo, kiu modlas la fizionomion de l'tero. En tiu tendenco trovas sian originon la senestrecaj ideoj. La alia tendenco estas la kontraŭpopola – tiu de la magiistoj, orakoloj kaj pastroj, de la nobeloj, kiuj konservas kaj transdonas la leĝojn kaj malnovepokajn tradiciojn, de la militestroj posedantoj de la armil- kaj venk- sekretoj. El tiu tendenco nutriĝas ĉiu aŭtoritata ideo.

Tiel, la senestreca penso estas daŭriganto de la popolaj tradicioj ; senestreca filozofio estas filozofio de la popola kutimjuro kaj natura rajto ; dum aŭtoritata penso estas heredanto de la perfort-rajto, de la ruzulo, de la leĝ-admiranto, afero de la privilegiaj malplimultoj.

Sed ankaŭ la kutimjuro, la popolaj tradicioj suferas malnoviĝon, ridiĝon, kaj ili transformiĝas ne malofte en neadon de la progreso, en obstaklo de la evoluo, al la kreskanta spirita kulturo, al la kreskanta liberneceso. Tiam venas la protesto, la ribelo kontraŭ malnoveco, konservatismo, mumigo. Tiu ribelo estas persona aŭ kolektiva. Tamen ne ĉiam la ribeluloj estas portantoj de io esence nova. Iuj el ilis deziras purigadon de la kutimoj kaj institucioj por certigi pli grandan efikon en la konservado de la individuaj kaj sociaj intereso. Ili strebas forigi ĉiujn malhelpojn for de la vojo al evoluo kaj libero. ; ili strebas neniigi naskiĝantajn formojn de regpovo, kaj tial ili estas revoluciaj. Meze inter ili naskiĝas anarkiaj ideoj. Aliaj volas reformi la malnovajn kutimojn kaj instituciojn por de ĉi-lastaj plene “liberigi” kaj trudi personan aŭtoritaton. Inter ili troviĝas la antaŭuloj de ĉiuj HITLER-oj kaj STALIN-oj – de ĉiuj diktatoroj.

La liberecana idealo ĉerpas sian spiritnutraĵojn – nukon de la eterna kaj neestingebla impeto de la popoloj al libereco kaj sendependeco – el la persona aŭ kolektiva ribelo kontraŭ ĉia subpremado, superrego, kontraŭ ĉia privilegio, kiu ĉiam transformiĝas en superregon. La senestreca penso enradikiĝas en la ribelo, en la protesto, en la kritiko, en la neado de ĉio malnova kaj eksvalida, kiuj enkarniĝas en Satano laŭ la bibliaj legendoj, en Prometeo laŭ la greka mitologio. Ties portantoj estas la ĉiuepokaj sektoj, kiuj aperas, kiel tipa esprimo de la spirita ribelo. Ĝiaj martiroj estas la ĉiuepokaj herezuloj, bruligitaj sur brulŝtiparoj aŭ vivante palisumataj. La anarkiisma penso manifestiĝas en definitiva formo en la mondkoncepto kaj agado de la bogomilanoj, albigensoj, husanoj, anabaptistoj.

Reprezentantoj de senestreco estas plebanoj, kiuj en antikva Romo unuafoje en la historio efektiviĝas la ĝeneralan strikon kaj ĉesigas ĉian vivon, forlasinte la urbon, disiĝinte de la patricioj, tiel devigante ĉi-lastaj cedi.

Senestreco en la historio estas reprezentita per agado de la kamparanaj insurekcioj kontraŭ servut-reĝimo, per la sekcioj de la granda franca revolucio, en la julia revolucio de 1830, en la februara de 1848, malgraŭ tio, ke ĝi havas ankoraŭ la formon de la nekoncia senestreca agado. Elementojn de ĝi ni ankaŭ havas en la Pariza Komuno, jam esprimis de taktiko lumigita de la ideoj de PRUDONO kaj BAKUNIN.

Alia fonto de la senestrecaj ideoj estas la filozofio de saĝuloj el diversaj epokoj spegulintaj la popolajn aspiradojn: LAO TSE el antikva ĉinio; la egipta gnostikulo KARPOKRATO el Aleksandrio; ANTIGON kaj ZENON el antikva Grekujo; verkistoj kaj pensuloj el pli nova tempo: RABELEZO, FENELON, LA BOESI; enciklopediistoj el la 18a jarcento kaj speciale DIDEROT kaj ceteraj.

Tria fonto de la senestrecaj ideoj estas la Scienco per ties atingaĵoj kaj malkovroj.

Malgraŭ ĉio, ĉiuj ĉi fontoj ne sufiĉas por vivi bonkonstruitan doktrinon pri socia reorganizado. La teknika, ekonomia, materiala kaj spirita progreso en la fino de la 18a jarcento kaj dum la 19a venigis sur la mondscenon novan kaj ĉie pli kaj pli klare formiĝantan kaj ekkonciantan klason. La proletaro kaj la luktoj, kiuj ĝi kvidis dum la tuta unua duono de la 19a j. finludis decidigan rolon de akŭŝisto de la senestreca mondkoncepto.

Unua esprimanto de la senestreca doktrino (1791) estas William GODWIN (1756-1836) en la libro: “Esploroj pri la justeco en politiko kaj ĝia influo sur la virto kaj universala feloĉo”; dua estas PRUDONO (1809-1865) en la libro: “Kio estas proprieto,” aperinta en 1840.

Sed la formado de donita ideo en iun doktrinon ankoraŭ ne estas sufiĉa, por ke oni kalkulu kun ties realiĝo. Necesas organizado, necesas movado. La rektan originon de la senestreca movado oni devas serĉi en la Unua Internacio kaj pli precize en la Parisa Komuno. Kreinto, organizinto kaj plej bona esprimanto de tiu movado aperas Mikael BAKUNIN (1814-1876). Ĝis li, anarkiismo estas nur iu filozofia tendanco, plu literatura manifestiĝo ol senpera sociala agado. Per BAKUNIN anarkiismo aliformiĝas en revolucion socialismon, en social-revolution movadon.

Kaj ĉi tie, lastloke laŭ vico en la traktaĵo, sed ne laŭ graveco, venas la rolo de la teoriistoj. Ni ofte jam diris, kaj nun subtenas, ke senestreco ne estas laboratoria produkto; sed tio ne signifas, ke ĝi estas frukto de mamekgermo, ke la rolo de la teoriistoj estas sensignifa. De longtempe la ideoj ŝvebas en la atmosfero, ili manifestiĝas, ili montras sian ĉeeston, sed de tiam, ĝis kiam ili trovas iun belaranĝitan formon, ĝis kiam ili trovas siajn profundajn esprimantojn, ilia influo ne povas stabiliĝi.

En la posta ĉapitrovico, ni traktos la bazajn elementojn, kiuj karakterizas la ideologion, taktikon kaj konstruan programon de senestreco. Estos trarigar-

dataj jenaj problemoj : libereco, solidareco, egaleco, justeco, libera iniciato, libera kontrakto, federismo, aŭtoritato, ordonpovo, perforto, ekspluatado, milito, centralizismo, ŝtato, proprieto, eklezio, parlamento, leĝo, tribunalo, mallibero, polico, armeo, imposto, mono, lernejo kaj scienco, arto, gazetaro kaj radio, organizado, striko, bojkoto, sabotado, ribelo, insurekcio kaj revolucio, libera komunumo kaj ferderacio, produktorganizado, distribuo, diversaj unuiĝoj.

Senestrecaj principoj

Libereco

La libereco estas biologia neceso, leĝo de la vivo ; la vivo mem. Ĉiu viva estaĵo, eĉ la plej malsupra, celas, kvankam plej ofte nekonscie, al libero. Eĉ en la vegetaĵaro la vivimpeto estas ekvivalento de la liberimpeto. La ĝermo, kiu elvenas el la grajno, puŝas, sublevas, flankenmetas malhelpojn, aŭ traigigas kaj kurbiĝas nesupereblaj baroj kaj serĉas liberan vojon. La malgranda insekto limigita en siaj movoj, kaptita, surpaŝita, enfermita, tiras, puŝas, senĉese serĉas liberiĝon, krias, mordas, pikas, baraktas por almilite sian liberecon. Estas sovaĝbestoj, kiuj, ĉe plej bonaj materialiaj kondiĉoj kaj plej diligentaj zorgoj flanke de la homo, neeviteble mortas, kiam ili estas senigitaj je libero.

En la historio de la homa socio, la libereco, la strebo al libero kaj la polibera batalo determinas kaj karakterizas la tutan disvolviĝon de la homaro. Libereco estas ĉefa faktoro de la progreso. Neniam la homo por ĉiam rezignaciis, kiam la libero estis de li forprenita. La sklaveco, kiom ajn daŭra, kiom ajn firmigita kaj sekurigita ĝi estis de la piedpremintoj de la libero, ĉiam finiĝis per liberiĝo. Kiom da fortostreĉo, kiom da sangoverŝoj, kiom da viktimoj kosis rekonkerado de la libereco ! Sed neniu, anticipe mezurinte la kvanton da elverŝota sango, iam haltis pro la viktimoj, ĉar la libero mem estas la plej alta prezo de la vivo, kaj la vivo mem fariĝas por ĝi rimedo.

Kiel kondiĉo en la sociaj rilatoj libereco ĉiam signifis progreson, floradon de la kulturo kaj prosperon en ĉiuj sferoj de la sciado kaj homagado. La epokoj de libereco estas la plej lumaj en la homhistorio. Ĝis hodiaŭ mem ĉio kreita en la sfero de la sciencoj kaj artoj dum la antikve grekaj respublikoj, kiam la libero de la civitanoj estis alte aprecata, daŭre restas la bazo de ĉiuj sciencaj disciplinoj. La plej grandaj eltrovoj en scienco kaj tekniko ekaperas en la mezepokaj civitoj.

En la homa socio, same en la pasinteco kiel hodiaŭ, la plej karakteriza strebo, de ĉiuj homoj el ĉiuj klasoj kaj sociaj tavoloj, estas la aspirado al libero. Eĉ la plej abomenindaj tiranoj, estas kapablaj kompreni la prezon de la libero, kiam ili estas je ĝi senigitaj. Eĉ la plej grandaj tiranoj, kiam ili batalis por

la libero, kompreneble por libero sia, ŝajnis veraj batalantoj kaj revolucioj, kaj sukcesis trompi la popolojn. Ĉu ne estis la fieraj kaj kuraĝaj NAPOLEONO simbolo de la revolucio kaj de la batalo por libereco, antaŭ ol li superregis Eŭropon ? Ĉu li ne plorgemis, la sama NAPOLEONO, por la libero, por libero sia, kiam li troviĝis sur Santka Heleno ? Ĉu ne tiuj estis antaŭe la plej kuraĝaj antaŭvenantoj, kaj defendantoj de la libero, kiuj pli malfrue starigis la gilotinon, kiel purgatorion kaj sanktan lokon. Se ni povus scii la intimajn sentojn de MUSOLINI en la minuto, kiam li devis ekpendi kun la kapon suben, certe ni trovus la saman plorgemon por la libero, por la libero de tiu ĉi, kiu plej malnoble kaj plej senskrupule ĝin piedpremis daŭre, multe da jarojn post kiam li vendis ĉion, kion li posedis el socialismo ?

Jes, la homo – tirano aŭ sklavo – scipovas apreci la liberon, sed liberon *sian*. Li estas pri tio tute konscia, nur kiam li ĝin perdas. Atingi ĉi tiun superegan saĝecon, identigante *sian* liberon kun alies libereco, signifus ĉesi esti sklavo aŭ tirano kaj fariĝi homo libera, t.e. liberecana.

La strebo al libero karakterizas ne nur la individuon, sed ankaŭ la homgrupojn unuigitajn laŭ materialaj aŭ spiritaĵaj interesoj, ligitajn profesie, religie, sente, ekonomie, teritorie, vivmaniere, etne, nacie, k.c. La grupoj kaj asocioj luktas por sia libero en la kunloĝejoj ; la kunloĝejo batalas por sendependeco, kio signifas liberon rilate al pli supera administra unuo ; la komunumoj batalas por sia aŭtonomio, kio signifas por sia libero rilate al la ŝtato ; la popoloj luktas por sia nacia libero ; klasoj batalas kontraŭ aliaj klasoj kaj sociaj tavoloj por sia libero ; individuoj kaj civitanoj, organizoj kaj partioj batalas por politika libero ; la homoj de scienco kaj arto serĉas *sian* liberon por krei kaj esplori ; lernantoj kaj studentoj depostulas liberon ; modernaj pedagogioj levas la infanliberon al la plej grava principo de instruado kaj edukado – libero, libero, ĉiuj celas al libero, almenaŭ por si ; oni parolas por libero, levas la liberon al celo de sia agado, al tasko de sia vivo ! Ĉu estas io pli universala ol strebo al libero en la tuta kosmo ?

Sekve, estas klare, ke la libero estas iu principo, kiu staras, skribita sur multaj standardoj, kiu leviĝas kiel programcelo de multaj sociaj movadoj. Ĝi estas tiom universala principo, ke sen ĝia aplikado certaj homaĵoj fariĝas neeblaj, kaj identiĝas kun la libero mem. Tiel estas la kazo de la moderna edukado ; tiel estas la kazo de l'arto. Laŭ la koncepto de la nuntempaj modernaj pedagogoj kaj artistoj, ne estas edukado kaj arto sen libero, ekster la libero. Tamen, ĉiuj sociaj movadoj, kiuj enskribis en *sian* programon kaj sur *sian* standardon la liberprincipojn, ne fakte estas veraj adeptoj de la libereco en la praktikado de la vivo. Tiuj ne povas esti veraj partianoj de la liberprincipo, kiuj samtempe akceptas ankaŭ la aŭtoritatoprincipon, eĉ sub modera formo. Aŭtoritato kaj libero estas principoj neakordigeblaj, nerepacigeblaj. Ĉia aŭtoritato laŭdifine, esence kaj en sia manifestiĝo, estas neado, limigo de la libero. Sekve, la konflikto ĉe la plej bona kaj sincera deziro estas neevitebla.

Tiurilate la diferenco inter aŭtoritatuloj kaj anarkiistoj estas kvalita, fundamenta, profunda. Sole nur anarkiismo estas la plej esprimo de la libero-principo ; nur ĝin oni povas konsideri, kiel filozofion de libereco. Sole nur la anarkiistoj

estas veraj, logikaj kaj plenaj adeptoj de la libero ; nur ili estas la veraj portantoj de la libero.

Tial, ne estas hazarde, se en la latinaj lingvoj, la nomo *anarkiisto* identiĝis kun la termino *liberecano*, defendanto aŭ partiano de la libero. La vorton *libertaire* en la franca, kaj *libertario* en la hispana kaj itala – kiujn bulgare oni tradukas ordinaro *senestracano* – en ĉiuj latinlingvaj enciklopedioj kaj vortaroj oni donas kiel sinonimon de *anarkiisto*.

For de ni la intencon aserti, ke inter la adeptoj de aŭtoritata principo ne ekzistas sinceraj partianoj de la libero. La diferenco inter aŭtoritatuloj kaj anarkiistoj pri tiu punkto ne kuŝas en la sincereco de la intencoj kaj deziroj. Ĝi estas multe pli profunda, ligita al la intenco mem de la faktoj, dum, por la adeptoj de la aŭtoritata principo, la libero en la plej bona okazo, kiam ili estas sinceraj defendantoj, estas nur celo, plej ofte fora celo. Por la anarkiistoj, fundamenta principo de ilia doktrino, la libero estas en la sama grado kaj celo kaj rimedo, tasko kaj vojo, regulo same en internaj reciprokaj organizaĵoj, rilatoj, kiel ĝenerale en ĉiutaga vivo en la rilatoj al la aliaj, al la socio.

La historia sperto kaj la ĉiutaga praktiko pruvis, ke iluzie estas kredi, ke per limigo aŭ piedpremo de la libero, oni povas realigi la liberon. Nur ties plena uzado en la vivo kaj en la ĉiutagaj rilatoj estas garantio, ke oni venos ĝis plena realigo de la socia libereco. Ĉiu, eĉ provizora, transira limigo, prokrasto de la praktikado de la libero, ĉiu uzado de aŭtoritato kiu substituiĝas al la libero pro kia ajn motivo, neflekseble kondukas al pluigado de la liberlimigo, al la firmigo de la aŭtoritato, kio tradukiĝas per la subpremado kaj finatingas la tiranecon.

La libero ne agnokas, ne toleras limigon. Nur la neprecizeco kaj malriĉeco de la homlingvo trudas al ni paroli pri liberlimo en certa senco. La libero ne estas la nura principo en la reciprokaj rilatoj. Ĝi ne povas esti rigardata isole kaj el inter la aliaj principoj, kiuj kondiĉas tiujn rilatojn. Konsekvence, se oni parolas pri la limoj de la libereco, tio estas por esprimi tiun harmonion en la aplikado de ĉiuj principoj kondiĉantaj la ensocian vivon.

Solidareco

Simile al la libero, la solidareco estas ankaŭ biologia neceso, instinkto kaj leĝo de la vivo. La manifestigoj de sociemo, interhelpo, solidareco kaj oferemo de la individuoj por la aliaj, en la grupoj, familio, komunumo, en la specio en besta mondo, estas konstatitaj en ĉiuj tempoj. Ĉiam ili montris la natursploroj kaj vojaĝantoj ; filozofoj jam de antikva Grekujo faris sintezojn bazitajn sur interhelpaj kaj solidarecaj faktoj ; poetoj el ĉiuj tempoj prikantis. Sed kiel unua, DARVINO en sia libro *Origino de l'homo* prezentis tiujn manifestigojn, tiel esence havantajn karakterojn de biologia leĝo. Pli malfrue KROPOTKIN, en defendo de la darvinismo kontraŭ ties misformantoj, dediĉis sin elĉerpe studi

tiun specon de manifestiĝoj, kaj en sia libro¹ argumentis novan doktrinon biologian, kiu fariĝis fundamento de la tuta anarkiisma doktrino.

Efektive, la fundamenta kono de la vivo de ĉiuj specioj de la zoologia ŝtuparo – speciale de la insektoj (abeloj, formikoj, termitoj, kaj tiel plu) ĝis la plej supera besto : la homo – ebligas konstati la gigantan gravecon de interhelpo, de socia instinkto, de solidareco.

En la homara historio, la praktika de interhelpo, solidareco kaj asocio same liveris brilan postsignon, manifestiĝinte plej ofte paralele kun la libero. La epokoj de plej granda persona kaj socia libero estas ĝuste tiuj de plej granda socia solidareco.

Pro tiom da paralelismo inter libereco kaj solidareco en la homa socio, estas substrinke, ke ili kunmiksiĝas en komuna manifestiĝo kaj prezentiĝas kiel du flankoj de unu sama fenomeno. Libero sen solidareco estas neebla ; solidareco sen libero montriĝas nepensebla en socio, kiu disvolviĝas kaj prosperas en sia ekonomia kaj kultura progreso. La respublikoj de ankova Grekujo, la epoko de kampara komunumo, kaj pli malfrue la mezepokaj liberaj civitoj kun sia kompleksa kaj interpektita reto de plej diversaj asocioj por plej variaj celoj, sin ofte sternintaj sur la internacia tereno, estas la plej elstaraj ekzemploj de alte manifestita socia solidareco, akompanata de universala progreso.

Novtempe la kooperativo, kiu unuigas centojn da milionoj da homoj en la mondo kun sur loka, nacia kaj eĉ internacia formoj, kaj ampleksas la plej diversformajn aktivecojn ; la laborista asocioj, kiu same kunigas milionojn da homoj sur la tuta terglobo ; ĉiaj aliaj asocioj de loka, nacia kaj internacia karaktero, por la kontentigo de la plej diversaj bezonoj, aŭ kreitaj por la plej diversaj taskoj, kiuj ofte unuigas la homojn laŭ korporacioj aŭ klasoj, por ke ili konduku batalon unuj kontraŭ aliaj – estas ankaŭ nerefutebla pruvo pri ekzisto de la solidareco, kiu, instinkta eĉ la bestoj, transformiĝas eĉ la homo en volitan kaj konscian agadon.

La socio kiel tuto neniam ĝis hodiaŭ sukcesis realigi la solidarecon inter ĉiuj siaj membroj ; tion oni ne povas kontesti. La socio, de kiam ekzistas premado kaj ekspluatado, ĉiam estis dividita en kastojn kaj kontraŭecajn grupojn, kategoriojn, klasojn interbatalantajn : regantoj, supremantoj, ekspluatantoj kaj regatoj, subpremantoj, ekspluatatoj kaj ĝuste tiu divido malhelpas la socian solidarecon, kaj ankaŭ la socialan, kulturalan kaj materialan progreson de la socio.

La socio – hodiaŭ antagonista pli ol iam – estas dividita en klasojn ; divido malutilas al la homaro, ĉar ĝi ne permesas la realigon de la universala homa feliĉo.

Sed nek en la historia pasinteco, nek hodiaŭ, la domaĝa divido sukcesis plene neniigi la instinkton de interhelpo, la senton de solidareco, la spiriton de

¹ *Interhelpo kiel faktoro de progresiva disvolviĝo* P. KROPOTKIN

asocio. Eĉ ankaŭ kiel batalrimedo de sociaj kategorioj, la solidareco potence manifestiĝas en ĉiuj socioj, inkluzive de tiuj, en kiuj iu partia aŭ persona diktaturo strebas al neniigo de ĉia solidareco, anstataŭante ĝin per kazerna reĝimo. Plie, la socia instinkto estas tiom profunde enradikiĝanta en la homo, ke iafoje ĝi nevole transsaltas la limojn de la divido kaj manifestiĝas inter homoj el diversaj klasoj., kiuj tamen konservis iun komunan karakterizaĵon – la bildon de homo. Sen idealigi tiujn izolajn kazojn, nek doni al ili la aspekton de principo, ni ne povas – eĉ ankaŭ la plej partia kaj fanatika adepto de la klasbatalo – refuti, ke la ĉiutaga vivo liveris multe da tiaj faktoj de socia interhelpo inter homoj el diversaj sociaj grupoj, eĉ militantaj inter si, faktoj gloritaj kaj prikantitaj de la artistoj. Tiuj manifestiĝoj estas signifoplenaj precipe dum periodoj de komunaj plagoj kaj katastrofoj : tertremoj, inundoj, hajloj, incendioj, militoj, k.t.p.

Sekve, neniu povas nei ke, kiel libereco, solidareco estas same principo en la sociaj rilatoj, agnoskita de formulo : “libereco, frateco, egaleco”, kaj hodiaŭ sukskribita sur multaj standardoj de partipolitikaj organizoj.

Solidareco estas ankaŭ unu el la bazaj principoj de anarkiismo. Konvenas agnoski ke, kvankam la solidareco estas vaste praktikata en la reciprokaj rilatoj de la anarkiistoj, eĉ multe pli vaste ol inter ĉiuj aliaj homoj, fakto agnostika eĉ de iliaj malamiko, en la propagando de la anarkiismaj ideoj tiu principo estas ĝis certa grado ombrita de la preferoj al libero. Kaj tio estas facile klarigebla. En la socia vivo ofte okazas, ke la reago kontraŭ larĝe disvastigita fenomeno (t.e. la subpremado) iras ĝis troa emfazo de ties kontraŭo (la libero). La libero estas tiom tretata, ke la anarkiistoj, ĝiaj solaj fidelaj kaj konsekvencaj defendantoj, skizas sin en sia propagando ĉefe per sia batalo por libero. Kaj pro certaj negativaj montriĝoj, tio donis motivon al iuj anarkiistoj, eĉ konsideri la liberon preskaŭ kiel unikan principon de la senestreca filozofio.

La vero, se ni povas permesi al ni gradigon, estas ke solidareco en la anarkiisma koncepto okupas unuan lokon, kaj ke ĝi karakterizas multe pli tiun filozofion ol la libero, sen ke eblas, kompreneble, kontraŭmeti ambaŭ principojn. Se oni devas senestrecon karakterizi per du vortoj, ili sendube estas : filozofio de la solidareco kaj de la libereco. Tiel estas laŭ la opinio de la teoriistoj. Kaj GODWIN, kaj PRUDONO, kaj BAKUNIN, kaj KROPOTKIN kaj ĉiuj aliaj teoriistoj de la anarkiisma socialismo, difinante sian vidpunkton fronte al la nun superregantaj konceptoj kaj sistemo, prenis kiel deirpunkton la neceson starigi solidarecon por certigi la individuan liberon.

BAKUNIN, kategorie espriminte tiun penson, multfoje emfazis en siaj libroj, prelegoj kaj leteroj : “*Solidareco estas la unua leĝo, libero, la dua*”. Kaj KROPOTKIN ne nur multfoje esprimis la saman penson, sed li ankaŭ nutris ĝin per la plej larĝa argumentado en ĉiuj siaj verkoj, precipe en *Etiko* kaj *Interhelpo*. Laŭ li, kaj tio estas la koncepto de hodiaŭaj anarkiistoj, la garantio por réaligi la estontan socion, en kiu la libero trovos sian plej plenan aspekton, kuŝas en la homa sociemo, kiu transformiĝas en konscion, bazon de nova moralo, sen kiu la socia vivo estas neebla.

Egaleco

Egaleco proklamita, kune kun libero kaj frateco, fare de la granda franca revolucio, estas nekontesteble principo de sociaj rilatoj, kaj ne nur por la anarkiistoj, kiuj ĝin konsideras kiel la fundamentan principon de sia socia doktrino. El la buŝoj de multaj ni hodiaŭ aŭdas prononci senĝene tiujn tri tiel enhaviĉajn kaj esprimplenaĵajn vortojn : *“liberon, fratecon kaj egalecon”*, kiel kanton, kiel mondkanzonon. Ankoraŭ pli, tiuj tri vortoj ornamas eĉ la enirejon de iuj publikaĵoj konstruaĵoj kiel iu kruela ironio de la historio. Tiuj grandaj principoj de la homprogreso perdis per trouzado sian veran sencon. Sed se la libero kaj la frateco, aŭ pli precize la solidareco, ne estas tute senigitaj je sia vera enhavo, kaj havas certan kvankam limigitan sencon por tiuj, kiuj arbitre ornamas sin per ili, ne tiel estas pri egaleco. Cetere, al la nocio egaleco neniam estis donita ĝia vera senco, eĉ dum la tempo de la granda franca revolucio. El la famaj grandaj nomoj, nur tiun de MARAT oni povas ligi kun iu pli preciza kompreno de egaleco. Por ĉiuj aliaj la proklamado kaj serĉado de egaleco neniam iris pli fore ol egaleco antaŭ la leĝoj. Ĉiuj, kiuj parolis kaj parolas pri egaleco, ne enmetas en tiun principon alian enhavon, krom legebla, jura kaj abstrakta. Nur en la koncepto de la anarkiistoj, en ilia sociala programo, la principo de egaleco trovas plenan, verecan kaj realan esprimon. En tiu trilogio *“libereco, solidareco kaj egaleco”*, egaleco por anarkiistoj havas unuarangan kaj determinitan karakteron. La libero neniam povas esti tute reala, se mankas reala egaleco, egaleco en la materialaj kondiĉoj de la vivo. Se ni akceptas, ke la ideala, politika demokratio realiĝu, ke efektiviĝu plena egaleco de la civitanoj antaŭ la leĝoj, ke ideala konstitucio aplikata de same idealaj “organoj de la ideala” demokratia ŝtato absolute garantiu la plenan juran egalecon, la efektiva egaleco eĉ en tiu kazo fariĝos iluzio, se tiam daŭre ekzistos la materiala neegaleco. La privata proprieto, la kapitalismo privata kaj ŝtata kondiĉo kaj ĉien akompanata de monopolo, privilegioj kaj hierarkio kreas materialan neegalecon. Kian realan valoron povas havi por proleto, por malriĉa kamparano, por eta oficisto kaj metiisto, ilia egaleco-raĵto, fronte al la kapitalisto, al la granda proprieto, al la industriisto, al la supera burokrato, se ili ne havas egalan kaj realan eblecon plene kontentigi siajn materialajn kaj intelektajn bezonojn ? Tiu egaleco povus esti enskribita en la libroj per oraj literoj, povus esti garantiita de anĝeloj kaj ĉefanĝeloj, prikantita sur ĉiuj vojoj kaj kruvojoj, en ĉiuj parlamentoj kaj tribunaloj, ĝi restus iluzia tiom longe dum ne ekzistas ekonomia egaleco.

Solidareco neniam povas esti natura, senĝena kaj plena, sen egaleco. Kvantam profunde biologia bezono, la solidareco en la socia vivo estas influata de la socia strukturo, determinita de la rilatoj kiuj karakterizas la socion, kaj alprenas formojn determinitajn de tiuj rilatoj. Tiom longe dum la socio daŭre estos dividita en klasojn de regantoj kaj regatoj, de privilegiuloj kaj senrajtigitoj, de ekspluatantoj kaj ekspluatatoj, tiom longe dum la homoj restos dividitaj per kompleksa sistemo hierarkia, kreanta tutan piramidon de sociaj tavoloj kun kontraŭecaj interesoj, la socia solidareco neniam povos realiĝi kiel universala principo.

Neniu pli bone tion esprimis ol BAKUNIN, difinante la gravecon de egaleco, kiel neanstataŭebla principo de socialismo : “*Libero sen socialismo* (t.e. sen egaleco) *signifas privilegion kaj maljustecon*”.

Kaj tiel, por anarkiismo kaj la anarkiistoj, egaleco aperas ne nur kiel natura rajto, kiun neniu homa leĝo garantias, sed kiu plej ofte estas de la leĝo pied-premita, nekonsiderata, kaj kiu kontraŭas al la proprietaĵoj kaj principoj de socia hierarkio sanktigitaj de ĉiuj konstitucioj de la mondo. Ĝi estas la rajto de libera aliro de ĉiuj homoj al ĉiuj naturaj bonaĵoj kaj al libera utiligo de ĉiuj materialaj kaj intelektaj akiraĵoj de la socio, fruktoj de la nemezureblaj penadoj de milionoj da homoj kaj de nenombreblaj generacioj ; sed egaleco estas ĉefa kondiĉo por certigi la socian kaj individuan liberecon kaj la rilatojn de plena socia solidareco, kil de naskiĝo kaj tenado de la sento de justeco, fundamento de la socia moralo kaj de ĉia homa etiko ĝenerale.

Jarcentoj da sklaveco kaj ekspluatado, de subpremado kaj maljusteco laŝis la plej profundan postsignojn en la homkonscio koncerne la egalecon, kaj reduktis ĝis minimumo ties manifestiĝojn en la homrilatoj. Dum la konscio pri libero kaj sento de solidareco plu manifestiĝas gravmaniere sub unu aŭ alia formo, la sento pri egaleco inter la homoj senteble difektiĝis. Sed tamen ni trovas ĝin respugulitan en diversaj religioj – primitivan filozofion de homoj el nememoreblaj tempoj – en multaj sektoj per kiuj reagis la spirito de la primara kaj pura vero de la religia filozofio kaj precipe en la kristanismo kaj en la kristanal sektoj el diversaj epokoj. Ni retrovas ĝian manifestiĝon en la kamparana komunumo, en la slava famili-komunumo (*zadruga* slave), en la diversaj frataroj, unuiĝoj kaj asocioj de la mezepokaj liberaj civitoj. Ni trovas restaĵojn de tiu sento de egaleco en iuj popolaj tradicioj kaj popoldiroj. Ne mankas fine manifestiĝoj de konceptoj kaj de sento pri egaleco ankaŭ en la homrilatoj eĉ en la hodiaŭa socio tiel profunde dividita kaj disŝirita pro konstantaj kontraŭecoj. Sen atribui troan gravecon al tiuj lastaj faktoj, oni devas ĝin konfesi, havas izolan karakteron, ni ne povas ne konstati, ke la pliigo de la komercaĉa spirito kun la disvolviĝo de l’kapitalismo ne atingis tian gradon, ke ekzemple la homoj estas pesitaj per pesilo antaŭ envagoniĝi, envaporsipiĝi, enaviadiliĝi, enautobusiĝi, kaj pag transportajn taskojn konforme al sia pezo. Io pli, ĉiuj vojanĝantoj estas egle traktataj rilate al pakaĵo senpage transportebla ; ankaŭ tio valoras iagrade por la peraviadilaj vojaĝoj. Egala traktado aplikiĝas same en la lernejoj, kie la klerigo ĝis fiksita aĝo estas absolute senpaga, kaj per diversaj socialaj kriterioj, fariĝas materiale ebla por ĉiuj infanoj, eĉ ankaŭ por tiuj de la plej malriĉaj gepatroj. La publika biblioteko estas alia brila manifestiĝo de egaleco en la kadroj de la hodiaŭa rabema socio. Ĉiu povas hodiaŭ libere kaj senpage utiligi la sociajn bibliotekojn je egalaj kondiĉoj. Ĉe iuj grandaj okcidenteŭropaj bibliotekoj estas eĉ specialaj oficistoj, kiuj donas eblecon utiligi bibliotekojn el aliaj urboj kaj landoj, kies deziritaj libroj estas transsenditaj al donita loka biblioteko, kie ili restas dum fiksita tempo, postulante nenium pagon por tiu servo. Tiu rajto estas egala same por princo kaj kapitalisto, kiel por la lasta proleto. Fakte, la materialaj vivkondiĉoj estas ja diversaj, do diversaj estas la ebloj pri la libera tempo, kiun oni dediĉas al vizito al tiuj bibliotekoj. Sed rilate tion, troviĝas ankaŭ novaj formoj de utiligo de biblioteko, per enkonduko de la koresponda utiligo per tiel nomataj transproteblaj

bibliotekoj. Egala kaj nelimigita estas en tiuj urboj utiligo de la akvo en la hejmoj. La saman principon oni aplikas ankaŭ en restoracioj rilate al pano, kiun oni ne pagas aparte, kaj kies kvanto estas nelimigita por la konsumanto. Multe da tiaj faktoj oni povas nombri. En multaj okazoj ili respondas pli al neceso teknika aŭ komerca, ol al sento de egaleco ; sed malgraŭ ĉi tio ili estas pruvoj, kvankam vere sensignifaj, pri ekzisto de la sento de egaleco.

Sed kio estas egaleco ? Ankaŭ pri tiu demando la diferencoj inter la anarkiistoj-socialistoj kaj la aliaj socialistoj estas profundaj. Por la anarkiistoj egaleco ne estas kvanta, sed morala nocio : ĝi koincidas kun la rajto de vivo. La marksisma socialismo kaj komunismo estas antaŭ ĉio produkta sistemo, dum la anarkiisma komunismo estas ĉefe distribua, konsumata. Post kiam anarkiismo neas la parazitismon, aldirite la rajton vivi je fremda kosto certigita per la monopoloj super la rimedoj de produktado, intersanĝado kaj dispartigado, t.e. post kiam ĝi proklamas la neceson de socialigo de tiuj rimedoj, ĝi lokas sur la unuan rangon ĉies rajton ĝui ĉiujn materialajn kaj intelektajn havaĵojn konforme al siaj bezonoj, kun la sama natura devigo partopreni en la produktado de tiuj havaĵoj laŭ siaj fortoj kaj kapabloj. La kontentigo de la bezonoj estas tiom pli plena, kiom pli alta estos la produkta kaj teknika nivelo. La utiligo estos plena kaj nelimigita por la produktoj, kiuj estos en sufiĉa kvanto. Koncerne ĉiujn aliajn bezonojn, la socio zorgos pri la havebla kvanto, kaj ilia dispartigo estos farita laŭ la grado de la bezonoj.

Por anarkiistoj egaleco ne estas aritmetiko, apotekaj pesiloj ; kvankam il sin apogas sur la socia ekonomio, por ili egaleco ankaŭ ne estas ekonomio, etik-morala principo. La anarkiisma socialismo estas etika principo ; tiu tendenco manifestiĝas eĉ en la hodiaŭa socio kaj ĉe homoj, kiuj ofte havas neniun nocion pri socialismo. En la okazoj de manko, de nesufiĉeco, de plagoj, kaj en la socio, kaj en la familio, ĉe distribuo de nesufiĉecaj havaĵoj preferon oni donas ne al tiuj, kiuj havas la plej grandajn meritojn pro sia produktado, sed al infanoj, malsanuloj, maljunuloj, virinoj, malbonfartantoj. Ankaŭ tie ĉi anarkiismo aperas pli proksima al la homoj, pli natura ol kalkulanta socialismo, kiu gvidis al monstra ŝtalanovismo, al vetlaborado miksitita kun partia falsado kaj la neado de ĉia humaneco levita ĝis alteco de superega principo.

La vera egaleco ne praviĝas per meritoj, kvalifiko, kapabloj, hereditaj aŭ akiritaj rajtoj kaj hierarkio, sed per absoluta agnoskado de la neŝanĝebla valoro de ĉia homa estaĵo. La vera egaleco tuŝas ne nur la materialan sed ankaŭ la moralan sferon de la homaj manifestiĝoj ; ĉia subpremoj, ĉia servutemo, ĉia subtakso aŭ supertakso de la individuoj, signifas neadon de la egaleco. Ĝi estas konscio pri digno, kiu, sen rifuzi la respekton al homa individuo, malestimas ĉian aŭtoritaton. Jen pro kio, la vera egaleco estas antiaŭtoritata, senestreca ; kie estas aŭtoritato, regpovo, tie ne estas kaj ne povas esti egaleco.

Justeco

“*La justeco*” – diras PRUDONO, fondinto de la anarkiisma doktrino – “*estas mezuro de ĉiuj homaj agoj*”. Kaj fakte por ĉiuj anarkiistaj teoriistoj, la justeco estas la deirpunkto, la baza ŝtono de la socia konstruaĵo. La titolo mem de la libro², en kiu GODWIN unuafoje elmetas senestrecajn konceptojn, pri tio atestas : “*La justeco, skribas li, enkalkulas en si ĉiujn moralajn devigojn... La universala justeco kaj reciproka utilo pli forte unuigas la homojn ol kia ajn subskribita kaj sigelita pergameno.*”

Ĉe PRUDONO ne estas verko, en kiu justeco ne prezentas ĉeftemon de lia penso, kaj speciale tri grandvolumoj estas dediĉitaj al Justeco en la revolucio kaj en la eklezio. BAKUNIN siavice konsideras la homan justecon “ununure agnoskita de ni”. KROPOTKIN, kiu kronis sian vivon per gravega esploro pri la moralaj instruoj de ĉiuj tempoj – Etiko – donis senmortan formulon de la moralo tiel : “*Sen egaleco ne estas justeco; sen justeco ne ekzistas moralo*”.

La sento de justeco estas profunde enradikita ne nur en la konceptoj, sed ankaŭ estas parto de la ĉiutaga vivo de la anarkiisto. La belga sociologo kaj filozofo, profesoro AMON tion konstatas en sia libro Psikologio de la anarkiisto-socialisto, kiu prezentas fundan kaj dokumento – plenan esploron de la senestreca psikologio.

Sed kio estas justeco ? Justeco estas identigo de l' homo kun la aliaj. Justeco signifas meti sin sur alies lokon, “enigi en alies haŭton”, meti signon de egaleco inter mi kaj la aliaj, kaj fari al si devigan regulon, ke tion oni faru al aliaj, kion oni deziras por si mem. Tiu regulo kuŝas sur la fundamento de ĉiuj religioj kaj estas konata de ni pere de kristanismo –regulo tiel simpla, tiel kompren-ebla de ĉiuj homoj, sed tiel malfacile aplikebla. “Ne faru al aliaj tion, kion ci ne deziras, ke ili faru al ci” aŭ kiel KROPOTKIN ĝin ankoraŭ pli bone klarigis, donante al ĝi, anstataŭ negativa, pozitivan karakteron: “Faru al aliaj tion, kion ci deziras, ke ili faru al ci ĉe la samaj cirkonstancoj”. Ĉu estas pli perfekta regulo de konduto, pli perfekta kaj pli justa, se ni povas tiel diri, ol tia justeco?

Se la homoj sin gvidus en ĉiuj siaj agoj per tiu regulo, ĉiuj malbonoj, ĉiuj malfeliĉoj, ĉiuj suferoj malaperus el la tero. La aŭtoritato, la leĝoj, la juĝejo, la malliberejo, fine la ŝtato ruiniĝus; la maljustaĵoj ĉesus, la ekspluatado, subpremado, milito, mortigo, venĝo, malamo transformiĝus en nur malagrablan rememoron. Bono kaj malbono, belo kaj malbelo, krueleco kaj humaneco, malamo kaj amo kaj multnombraj aliaj komune uzataj nocioj akirus realan valoron. Homo iĝus efektive saĝa. Mezuri per la sama mezuro kiel por si mem, tiel ankaŭ por la aliaj –tio signifus ne nur neniam fari, sed kaj eĉ neniam pensi kaj deziri al iu malbonon. Identigi la aliajn kun si mem, signifas starigi unuecon en la mondo, harmonion sur la tero; la limojn inter “mi” kaj “ci” malaperigi, estigi eternan komunikadon de homo al homo esprimatan per bonaj pensoj, bondeziroj, bonfarado.

²Esploroj pri la justeco en politiko kaj ĝia influo sur la virto kaj universala feliĉo

Ĉu estas ebla, ĉu estas realigebla tio, aŭ ĉu nur sonĝo de pro revemo mal-sanaĵ cerboj, ĉu fantazioj, vizioj de senekvilibras ermitoj kaj asketoj? Ĉu ekzistas, almenaŭ enĝerme, simila sento ĉe la homo, kaj se “jes”, el kio ĝi originas, de kie ĝi venis kaj kiel enradikiĝis en la homa animo?

Justeco estas morala nocio, morala principo. Kaj moraleco, kiel konate, akompanas la homon dum lia tuta evoluo, de la simio ĝis DARVINO, de ADAMO ĝis KROPOTKIN. Ne estis, ne estas kaj ne povas esti socio sen moralo. Ja ekzistis socioj kun TAMERLANOJ, MAKIAVELOJ, CEZAROJ, HITLEROJ, MUSOLINIOJ, STALINOJ, ankaŭ hodiaŭ estas iliaj heredantoj, kiuj volas piedpremi kaj neniigi ĉian moralon, sufoki ĉian senton de justeco, sed ili ĉiam finiĝis kaj finiĝos per fiasko. En la homarhistorio, ju pli ni estis malproksimaj de la “jarcento de racio”, des pli la morala sento, la moraleco kunfandiĝis kun la religio, ĉar la religio en sia ekĝermo estis nenio krom primitiva filozofio, provo interpreti la kosmon kun ties kompleksaj fenomenoj kaj starigi kondutregulojn por defendo kaj memkonservo de la homa speco vivanta en socio. Ĉu tamen sekvas el tio, ke la fonto de moralaj ideoj kaj sentoj, pli speciale la fonto de la justeco, estas la kredo je Dio? Ĉu tio signifas, ke la moralo havas supernaturan, diecan originon? La legendo pri kreinto kaj kreitaro estas tute senbaza, ĉar se oni akceptas la ekziston de kreinto kaj kreitaro, la vera kreinto estas la homo kaj Dio ties kreitaĵo.

La scienco pri moralo, starigita jam laŭ la plej sendisputa maniero, asertas ke tio, kion oni akceptas nomi moraleco, moralo havas tri gradojn de manifestiĝo: la unua, la plej simpla, la plej natura, la plej universala, propra al la bestoj vivantaj en socio, estas interhelpo — la socia instinkto ; la dua grado propra al la homo, estas frukto de la intelekta sintezo, kondiĉita de la socia instinkto, kaj rezulto de observado kaj eksperimento — tio estas la justeco ĝuste dirita ; la tria kaj plej alta grado estas memofero, en kiu ekfloras la riĉeco de la spirito, la riĉeco de viveca energio.

Justeco, kiu ĉi tie estas nia studobjekto, havas kiel senperan fonton la senton de simpatio, aperantan eĉ ĉe la bestoj. Simpatio estas la unua paŝo al interproksimiĝo, la unua flamo, kiu degeliĝas la barilon inter “Mi” kaj “Ci”, la instigo al identigo de la alia kun “mi”. Tio estas facile konstatebla de ĉiu el ni en la fluanta vivo. Sendube, ni pli inklinas esti justaj al tiuj, kiuj inspiras al ni certan simpatian ol al tiuj, kiuj estas al ni fremdaj, indiferentaj kaj malajmikaj. En la ĉiutageco, per la multfoja ripetado kaj ekzercado de la sentoj de simpatio, nature kaj senĝene oni venas al transformo en regulon de tio, kio parte manifestiĝas nur kiel sento, alidirite al transformo de sento en principon. Tiel naskiĝis kaj stariĝis la justeco, sed tute ne laŭ sugesto “de l’ ĉielo”.

Natura laŭ sia origino, justeco — bazo de ĉia moralo — neniam ĉesis montriĝi en la daŭro de la tuta homhistorio, neniam malaperis, nek malaperos. Ĝi elmontriĝas hodiaŭ mem, eĉ en rabema socio, kie la dominantaj institucioj ĉion faras por disbati la ligilojn de reciprokeco inter la homoj, kaj por aliformigi ĉi-lastajn en “lupojn unu por alia”. Sendispute, la komprenpovo pri justeco dum jarmiloj fervore, insiste, sisteme sufokita, estas grave malakrigita, multe pli ol libero, solidareco kaj eĉ ol la sento de egalecoj; malgraŭ ĉio ĝi ne estas

neniigita. Ĝi neniam ĉesis esti principo en la interhomaj rilatoj, kaj sur ĝi konstruiĝas kutimoj, popolkutimoj, moroj, kiuj reprezentas eĉ hodiaŭ la nekribitajn leĝojn regantajn multe pli grave la homsocion ol la miloj da skribitaj leĝoj nekonataj ofte eĉ de la specialistoj-juristoj.

Anarkiismo, kiel filozofio kaj doktrino pri la socia rekonstruo, kiel programo kaj agado, kiel batala kaj socia movado, levas alte la principon de justeco, ĉerpinte ĝin el la jarmila historio kaj praktiko de la sociaj rilatoj, kaj ĝin metas en la fundamenton de la socia rekonstruo, kiun ĝi celas efektiviĝi per organizita kaj decidiga agado de la sklavigitaj kaj senrajtigataj homamasoj.

Libera iniciativo

La plej por la popolamasoj pereiga konsekvenco de la potencuzado konsistas en tio, ke ĝi faras ilin pasivaj, indiferentaj, kaj mortigas eĉ ili la iniciatemon. La aŭtoritato kreas unuflanke ŝafgvidantojn, aliflanke gregan amason. Siavice, la gregeca, pasiveca, apatieca psikologio kreas favoran medion – necesan kondiĉon – por la disvolviĝo, diskresko kaj multobligado de la aŭtoritat-bacilo.

Sen grego ne estiĝas potenco. LA BOESI antaŭ kelkaj jarcentoj trovis la fonton de la aŭtoritato en “libervola servuto”.

Konsekvence, la manifestiĝo de aktiveco, iniciativo, aktiva sinteno fronte al la homoj kaj la institucioj estas ekneado de la ordonpovo. Iniciativo estas la plej efika kontraŭveneno en la batalo kontraŭ tiu terura epidemio nomita aŭtoritato. La *Sankta Skribo* komenciĝas per fama penso: “En la komenco estis la Vorto”. En la dekadencia biblio de PŜIBIŜEVSKI al la Vorto substituiĝas la sekso. La biblio de ĉiu aŭtoritatulo komenciĝas per alies submetiĝo, obeemo, senagemo, indiferenteco. Se la anarkiistoj havus sian biblion, ĝi devus komenciĝi tiele : “En la komenco estis iniciativo, kaj la iniciativo estis faro, kaj la faro estis en la iniciativo, ĉar la iniciativo estas neado de la subiĝo, kaj sen subiĝo, sen blinda kaj pasiva sekvado al la gvidantoj ne estas aŭtoritato. Kaj tiel iniciato signifas kontraŭpasivecon, kontraŭsenagemon, kontraŭaŭtoritaton, t.e. senestrecon”. Jen kiun grandegan, nemezureblan, neanstataŭeblan gravecon havas iniciativo; la libera, spontanea kaj aktiva iniciato estas por la anarkiistoj nepre necesa kondiĉo por realigo de la anar-kiistaj rilatoj, socia principo sen kiu, en la homa socio samkiel en la ĉiutagaj homaj rilatoj ne povas malaperi la aŭtoritato. “Anarkiistoj estu iniciatemaj kaj aktivaj, por esti efektive anarkiistoj !” – jen la unua postulo, kiun anarkiismo metas antaŭ siaj adeptoj. “Homoj de la laboro, homoj, estu aktivaj, prenu ĉiam en viaj manoj viajn proprajn farojn por esti liberaj !” – Tion instruas anarkiismo al tiuj, kiujn ĝi vokas al nova mondo de bonstato, paco kaj libereco.

Nekontesteble iniciativo, rigardate kiel ununura principo, estas ankoraŭ ne sufiĉa por determini la senestrecan karakteron, la senestrecan enhavon de la agoj ; kiel ankaŭ la strebo al libero, rigardate aparte kaj izole, malkonkorde kun la aliaj principoj, kiuj konsistigas la fortikan bazon de vera homa etiko,

ne estas sufiĉa por eviti la sklavecon inter la homoj. Ofte okazas, ke la homoj kun granda iniciatemo estas ĝuste tiuj ĉi, kiuj fariĝas gvidantoj, ordonantoj, aŭtoritatuloj, tiranoj kaj diktatoroj. Bremso kontraŭ tiu pasio de gvidanteco, regpovo kaj aŭtoritato povas esti nur iniciato de aliaj homoj, de ĉiuj homoj. Sed se la manifestiĝo de iniciativo ne estas sufiĉa por ke ekzistu senestreco, senestreco ne estas ebla sen manifestiĝo de iniciativo. Homoj sen iniciativo ne estas, ne povas esti kaj neniam fariĝos anarkiistoj, ĉar ili ĉiam bezonas, bezonos la fremdan iniciativon – iniciativon de la homoj, kiuj kondukas ilin je la nazo. La loko de la homoj sen iniciativo estas inter la sklavo, kaj la sklavo ne povas esti akuŝistoj de la libereco.

Ĉu ekzistas libera iniciativo kiel principo, kaj el kio eligis ĝin la anarkiistoj ?

Senestreco ne estas dogmo, ne estas skolastiko. Nek elpensita principo aplikota aŭ trudota. Kiel ĉiuj aliaj principoj, tiel ankaŭ la principo de libera iniciativo estas de la anarkiismo konstatebla en la vivo, kaj el ĉi-lastata eligebla por inkludiĝi en sistemo de organizado de la homaj rilatoj. La elmontriĝo de iniciativo, kvankam sub formo de instinkto, estas propra al la tuta animala mondo. Ekzemplo de tia manifestiĝo estas arigo de la bestoj en socioj, aŭ ilia unuopiĝo, aŭ disigo en parojn, grupojn laŭsezono, laŭ ordono de la bezonoj de nutraĵo, de sekureco por plenumi naturajn funkciojn, aŭ simple por havigi ĝojon kaj amuzon. Tiel estas la manifestiĝoj de la cervoj, kiuj kolektiĝas je gregoj por transpasi kune grandajn riverojn, post kio ili denove diskuras. Tiel estas la konduto de l' birdoj, kiuj ĉe proksimiĝo de la aŭtuno, antaŭ eĉ reala malvarmetiĝo, ekgrupiĝas kaj kune flugas ĉiam pli ofte por fine formi flugantarojn pretajn al migrado.

Ĉe la homo, nature, la manifestiĝo de iniciativo estas ankoraŭ pli ofta fenomeno, kaj ĝi alprenas konscian formon, tiom pli konscian, ke li en sia historia kaj kultura disvolviĝo kiel kolektivo, kaj en sia intelekta perfektigi kiel individuo malproksimiĝas de sia besteca origino. Sen manifestiĝo de iniciativo la homa socio estus tute neebla. Kaj elmontriĝo de iniciativo estas nepre necesa kondiĉo por ĉiu progreso en la scienco, en la tekniko, en la socia vivo. Se ne estus iniciativo, ne estus povintaj ekzisti KRISTO, BRUNO, GALILEO, PESTALOCCI, FERER, NEŬTONO, PASTEŬRO, EINŝTEIN, GARIBALDI, BAKUNIN, MAĤNO, DURUTI, bogomilismo, reformacio, franca revolucio, kristanismo, socialismo kaj senestreco. Se ne estus iniciativo, la Historio ne estas vidinta la Unuan Internacion, la kooperativan movadon, la milionojn da sindikataj organizoj, kiuj unuigas la laborulojn, produktantojn, konsumantojn; nek la vaporŝipon, la trajnon, la aviadilon, la radion, la televidon ka... la atombombon, bedaŭrinde.

Nekontesteble, iniciativo, libera iniciativo spontanee manifestita estas fakto, principo, kiel en la naturo, tiel ankaŭ en la homa socio – en la pasinteco kaj en la nuntempo. La tasko de la anarkiistoj estas certigi al ĝi ankoraŭ pli larĝan kaj pli plenan manifestiĝon en la estonteco, metante ĝin en la fundamenton de la socia dinamiko. Kaj malgraŭ ĉio la manifestiĝo de iniciativo neniam estis universala, nek sufiĉe intensa, ĉaralie nek ALEKSANDRO la Makedona,

nek ĜINGIS-ĤANO, nek KALIGULO, TAMERLANO, nek la ĈEZAROJ, nek PETRO la Granda, nek NAPOLEONO, nek HITLER, nek MUSOLINI, nek STALIN estus eblaj ; ĉar alie la ŝtato, kapitalismo, kolonia kaj socia sklaveco antaŭlonge estus malaperintaj.

La libera iniciativo, fonto de kreado, kondiĉo por ĉiu-flanka disvolviĝo, estas baza principo en la organizaj rilatoj de la anarkiistoj. Ĝia plena manifestiĝo estas ebla nur en foresto de regpovo. Konsekvence, la vera libera iniciativo, kiel nelimitita kaj spontanea manifestiĝo de la homa volo, en individua kaj kolektiva senco, havas nenion komunan kun la tiel nomata, tro laŭdata de la kapitalistoj, “privata iniciativo”, post kiu kamufligas nur la ekspluatantaj apetitoj, kiuj volas eternigi la monopolon super la produktrimedoj por plenmano da privilegiuloj. Por la granda plimulto da homoj plene senigitaj aŭ limititaj en la rajto disponi la produktrimedojn, senigitaj je la plena posedo de siaj laborfruktoj – senigo kaj limigo kiuj certigas ĉian ekspluatadon de la homo fare de l’ homo, kaj ĉian aŭtoritaton, ĉian dominadon super la homo – por la laboruloj, por la popolamasoj, tiu ĉi “privata iniciativo” signifas nenion alian, krom la necesa kondiĉo destinita limigi, malakrigi kaj mortigi la liberan hominiciativon.

Libera kontrakto

Ĝis hodiaŭ la homsocio konas nur tri principojn por la organizado de reciprokaj rilatoj. La unua – la aŭtoritata – apogas sin sur la leĝo kaj sur ĉiuj institucioj de trudo kaj perforto, kiuj devenas de ĝi. La homo-civitano, membro de kia ajn socio, akceptante la principon de aŭtoritato, estas devigata procedi tiel, kiel la leĝoj ordonas al li ; kontraŭokaze, minacas lin la puno : la skurgo de la polico, la verdikto de la juĝisto, la karcero de la mallibereja gardisto. La nocioj pri bono kaj malbono, pri honesteco kaj malhonesteco, pri homeco kaj kontraŭhomeco, akiras sian enhavon laŭ senco kaj ordonoj de la leĝoj. Tiel, la homo vidas sin “liberigita” de la bezono manifesti konscion pri devo, pri moralo, pri justeco, pri socia solidareco; al la konscio substituiĝas ĉe li la punitimo. Kiel stimulo, kiel faktoro de la homaĝoj sufiĉas timo. Ju pli forta estas la aŭtoritato, des pli granda la timo de la puno, kiun ĝi estas kapabla trudi; ju pli certigita estas “la socia ordo” despli garantiita estas la “socia harmonio”.

La dua —individuisma principo— estas la homkonscio de la libera persono. Ekzistas neniam devigoj, neniam normoj, neniam sinligoj de la individuo al la socio. Sufiĉas la plena konscio de la individuo, por ke ĉi-lastata agu tiel, ke nenio povas damaĝi alies interesojn kaj rajtojn. Kiam ĉiuj agas sammaniere, la socia ordo, la plej supera socia harmonio de la libereco, estas sufiĉe certigita. Ni fidu al la homo kaj estas konvinkitaj, ke lia konscio progresu disvolviĝos proporcie al lia liberiĝo el la danĝera influo de la privata proprieto, de la ŝtato, religio, milito kaj de ĉiuj institucioj de la hodiaŭa aŭtoritata kaj kapitalista socio, kiel ankaŭ de la restaĵoj de la sklaveca pasinto, kiuj ne malaperos enmome en socialisma socio. Sed ni ankaŭ estas konvinkitaj —studinte la malsimplan, daŭre pli komplikiĝantan organizadon de la sociaj rilatoj—, ke eĉ ce la plej

progresinta kaj la plej perfekta individua konscio, ĉi-lasta neniam sufiĉos por garantii regulan, plenan kaj por ĉiam integralan socian harmonion.

Restas la tria principo, la principo de la anarkiistoj-socialistoj —tiu de la libera kontrakto. Konforme al tiu ĉi principo la bazo de la sociaj rilatoj estas reciproka kaj konscie akceptita promesligo. Nur tia libera kaj konscie akceptita promesligo estas kapabla garantii la liberecon, la solidarecon, la egalecon, la justecon kaj la liberan iniciativon; nur ĝi estas kapabla same certigi la elmontriĝon de la konscio, disvolvi tiun konscion kaj kontroli, ĉu ĝi ŝanceliĝas kaj montras antaŭsignojn de dekadenco.

Tio ĉi estas la fundamento de anarkiismo, kaj ĝi devas esti komprenata ne nur de ĉiuj homoj fremdaj al la senestreco, sed kaj precipe de la anarkiistoj mem. Anarkiisto, kiu ne sindevigas kaj ne plenumas sindevigojn, bezonas aŭtoritaton. Kaj se la konscio havas por anarkiistoj ian realan valoron — kaj ĝi efektive havas tian, kaj ili tion multfoje pruvis en la praktiko — ĝi manifestiĝas ĝuste en tio, ke ili donas esceptan rolon al la reciprokaj sindevigoj — je la kontrakto — kaj tiamaniere faras el la aŭtoritato superfluan principon, same en siaj personaj kaj organizaj manifestiĝoj, kiel ankaŭ en la socio, kiun ili propravole kaj konscie antaŭe akceptis.

PRUDON kiel unua starigis la principon de la kontrakto kaj faris ĝin bazangula ŝtono de la tuta sia doktrino. Kaj en tio kuŝas lia plej granda merito, kiel fondinto de la senestreco.

Post li BAKUNIN ankoraŭ pli bone atentigis speciale pri la specife senestreca senco de la kontrakto kiel manifestiĝo de libera homa volo konscianta la neceson de socio. Kiel por PRUDON, tiel ankaŭ por BAKUNIN la kontrakto devas havi devigan karakteron — devigo en la kadro de la libereco, konsekvence devigo kun provizora karaktero. “La forto de la kontrakta devigo — asertis BAKUNIN — estas limigita. La devigo eterna ne povas esti agnoskita de la homa justeco, ĉiuj rajtoj kaj devoj baziĝas sur la libero.”

KROPOTKIN, akceptante la saman principon kun ĝia kondiĉa devigo kaj ĝia libera karaktero, siavice findisvolvis la ideon pri libera kontrakto, donis al ĝi sciencan pravigon kaj, kvazaŭ por sin distingi de PRUDON kaj BAKUNIN, nomis la kontrakton “libera interkonsento”.

En kio konsistas kaj kiel devas esti komprenita la principo de libera kontrakto aŭ de libera interkonsento ; kiel devas esti komprenita ĝia libera kaj samtempe deviga karaktero ?

La libera kontrakto, aplikata egale en la ekonomiaj rilatoj, en la politikaj, sociaj kaj kulturaj manifestiĝoj homaj, en limigita aŭ en larĝa dimensio, prezentas juran bazon de libera senestreca socio. Homoj havante intereson komune fari decidojn starigas formojn de interrilatoj pri difinitaj, provizoraj aŭ longdaŭraj taskoj, determinas laŭ libervola konsento siajn rajtojn kaj reciprokajn devojn. Ĉiuj tiuj decidoj devontigas nur tiujn, kiuj ilin akceptos. Sed post

akcepto ili fariĝas devigaj tiom longe dum tiuj, kiuj libervole sin devigis, ne deklaras, ke ili rezignas same la rajtojn, kiel la devojn priskribitajn en la libera kontrakto. Do la devigo ne nur ne estas eterna, ĝi eĉ ne etendiĝas sur la tuta anticipe interkonsentita limtempo por tiuj, kiuj rezignus antaŭ la finiĝo de la kontrakto; sed ĝis kiam ili ne ĝin plenlibere rezignas kaj ĉe egalaj kondiĉoj, tiu ĉi kontrakto restas por ili deviga.

Ĉu ekzistas tiu ĉi principo en la nuntempa socio, ĉu ĝi manifestiĝis en la historio de la homaro, aŭ ĉu ĝi estas frukto de teoria sintezo?

Doni kompletan kaj definitivan respondon al tiu ĉi demando signifus rakonti la historion de la mezepokaj liberaj civitoj, de ties multnombraj kaj plej diversaj asocioj pli-malpli longdaŭraj por plej diversaj bezonoj; signifus same trarigardi paŝon post paŝo la ekĝermon kaj evoluon de la kooperativa movado, de la laboristaj profesiaj organizoj, de la *Ruĝa Kruco*, de la diversaj humanecaj organizoj kaj aliaj plej diversaj asocioj; trastudi la ekaperon kaj evoluon de multaj internaciaj ekonomiaj kaj aliaj organizoj, de la fervojaj kaj aliaj internaciaj interkomunikigoj ktp, ktp – laboro, kiun multego da progresemaj historiistoj kaj sociologoj jam efektivigis; speciale KROPOTKIN majstre tion prezentis en siaj libroj kaj ĉefe en *Pano kaj Libero*, *La moderna scienco kaj anarkio*, kaj *Interhelpo*, al kiuj ni direktas niajn legantojn.

Senkonteste ĉiuj tiuj ekzemploj, kiujn oni povas montri same en la historio kiel ankaŭ en la nuntempo, havas nur karakteron de ekzemploj, nenion pli. Ili ne estas kaj povas neniam okaze servi kiel modeloj, ĉar ili portas la difektojn de la socia medio, en kiu ili naskiĝis. La estonteco kaj nur la estonteco kreos la perfektajn formojn de la libera kontrakto.

Federismo

La pridiskutitaj unuaj kvin principoj de la senestreco : libero, solidareco, egaleco, justeco kaj libera iniciativo trovas sian kunordiĝon, harmoniiĝon en la libera kontrakto, principo, kiu prezentas juran bazon de la senestreco kaj la formon, en kiun enfluas la homaj rilatoj alprenante karakteron de sistemo, de organismo.

Federismo ja prezentas tiun gravan principon, kiu donas vivon al tiu ĉi organismo. Ĝi prezentas la dinamikon, la manieron funkciigi la socion, certigantaj la liberon, solidarecon, egalecon, justecon, la iniciaton personan kaj kolektivan kaj la liberajn interkonsentojn inter la homoj vivantaj en socio. La enhavo determinas la formon. La formo sufokas la enhavon, se ĝi ne kongruas kun ĝi. La enhavo disbatas la formon, se ĉi-lastata kontraŭas al ĝi, kaj ĝi serĉas sian formon. Se ĉi tiuj bazaj principoj de senestreco (kies manifestiĝojn ni trovas en ĉiuj socioj kaj tempoj kaj eĉ ankaŭ en la animala regno) ne povis realiĝi ĝis hodiaŭ en sia pleneco, estas pro tio ke la formo kaj funkciado de la sociaj rilatoj kontraŭis al ili kaj ilin sufokadis. De tio, oni klare komprenas, kiom

granda kaj ekskluziva estas la graveco de la federismo kiel principo de konstruo kaj funkcmianiero de la socio.

La principo de federismo pliampleksiĝas kaj trovas apli-kon eĉ en la neorganika mondo, alprenante karakteron de universala principo en la naturo. Kiel KROPOTKIN majstre tion montris kaj pruvis, federismo en pli nova tempo iĝis baza principo de la homa scio, principo de la modernaj scienco kaj filozofio. Viktimoj kaj sklavoj de sia propra elpensado —Dio— el nememoreblaj tempoj la homoj vivis kun erara ideo pri la kosmo, vidante en ĉio kaj ĉie simpligitan skemon de «centron kaj periferio». La centro, la sumo, la granda dimensio estas la fonto de l' forto, energio kaj vivo. La periferio estas respeguliĝo. Ĉio komenciĝas ekde la centro kaj iras al la periferio. Ĉio ĉirkaŭiras la centron, subiĝas al, determinas sian pozicion laŭ, kaj dependas de la centro. En la imago pri kosmostrukture la tero estis ĝis la 16-a jarcento konsiderata kiel la centro. Ĉio videbla en la Universo ĉirkaŭiris la teron, submetiĝis al ĝi kaj ekzistis nur por ĝi —la suno, luno, steloj, planedoj. Poste oni komprenis, kaj estis konstatite de la astronomoj, ke la tero prezentigas kiel nur sablero en la kosmo, kompare ekzemple kun la suno, ĉirkaŭ kiu ĝi fakte rondiras. Oni konstatis same, ke la suno ne estas ununura, ke multego da aliaj sunaj sistemoj ekzistas; kompare kun ili, ĝi prezentigas kiel nur sensignifa stelo. Sekvante ĉi tiun vojon de la disvastiĝo de siaj scioj kaj vizioj pri strukturo de la Universo, la astronomoj konstatis, ke ties senlimeco, samkiel nova principo de interrilatoj inter ties konsistpartoj, atingas al neado de la ideo pri centroj. La scienca serĉado forlasis siajn preferojn al la grandaj ensembloj kaj turnis sian rigardon al la konsistpartoj, vidante ĉiam pli kaj pli fore al la nemezureblaj eretoj. Tiel oni konstatis, ke la universala gravito ne prezentas skemon de «centro kaj periferio», sed ke ĝi estas rezultanto de senlima nombro da fortoj interagantaj kaj kontraŭagantaj, kie ĉiu parteto —eĉ la plej mikroskopa inter la miliardoj da nemezureblaj eretoj, kiuj plenigas la universon— havas sian lokon, gravecon kaj influon.

Tiu ĉi nova vizio pri la mondo, tiu ĉi rigardo super la aĵoj, tiu ĉi nova sinteno antaŭ la fenomenoj perceptitaj pere de niaj sensoroj, larĝiĝis super ĉiuj sciencaj esploroj kaj etendiĝis super la tuta neorganika kaj organika materio, ampleksante ankaŭ la homsocion kaj nian internan mondon.

Ne plu estas hodiaŭ scienca disciplino, kiu ne sekvas tiun vojon de serĉado pri la konsistaj partoj, pri la unuo, nemezurebla ereto, kaj kiuj ne deziras trovi la konsistig-antojn eĉ de tiuj nemezureblaj eretoj. Iu spiritostato eĉ al individuigo, malcentralizo kaj esploro pri «rezultantoj», pri dinamikaj, moveblaj rilatoj, karakterizas la tutan nuntempan sciencon, kaj naskas novan filozofion, en kiu la iama ideo pri «Centro» jam ŝanĝiĝis al nocio pri senlime nemezureblaj eretoj. En tio ĝuste konsistas la principo de federismo, principo kiu trovis la lastan sian konfirmon en la scienca sukceso diserigi la atomon, kaj tiel detrui la ideon pri «Centro».

Tiumaniere la principo de federismo —unu el la funda-mentaj principoj de la senestreco— iĝas universale agnoskita principo de la Universo kaj de la vivo. Sed la homaj ideoj estas ankoraŭ sklavaj de la centralizisma skemo, la hom-

lingvaĵo, elforgita en la daŭro de la jarcentoj sub la subpremado de tiu skemo devenanta de la ideo pri Dio —la plej granda, la ununura centro, ĉefcentro, la komenco kaj la fino de la universala vivo— estas ankoraŭ tro malriĉa por esprimi en konvenaj terminoj la esencon mem de la federisma principo. Ni plu vidas nin devigataj uzi analogiojn kaj terminojn, kiuj, komprenitaj en sia laŭlitera senco, ne permesas al ni realigi plenan rompon kun la ideo pri centro, kaj de tie ankaŭ pri hierarkio. Tiel, ekzemple, dezirante prezenti federismon en pli simpla kaj pli komprenebla formo, ni ofte diras: «de sube al supre, de la periferio al la centro, ekde la privata afero al la ĝenerala ktp».

Kiel pli precize difini la principon de federismo? Ĝi estas la principo, kiu certigas la plenan manifestiĝon kaj la plenan disvolviĝon de la homa persono, manifestiĝo kaj disvolviĝo harmoniigitaj kun la plej alta evoluo de la memvola asocio en ĉiuj manifestiĝoj por ĉiuj celoj kaj por kontentigo de ĉiuj bezonoj. Tio signifas, ke ĉia iniciato devas starti de la aparta unuo-individuo en la grupo, kaj primara grupo aŭ unuiĝo en la ĝenerala kolektivo —provante kunordiĝi, unuiĝi kaj grupiĝi kun la sama iniciato de ĉia alia unuo, cele al pliiĝo de sia forto, larĝigante kaj pliiĝante siajn rimedojn.

Atinginte la plej plenan esprimon de la kolektiva harmo-niigo laŭ la linio de la praktikata funkcio aŭ en la terito-riaj limoj, kie la senpera partopreno de la unuo estas ebla, tiu iniciativo sen senpersoneciĝi aŭ forviŝiĝi en la kolektiva tuto, rezultanto de ĉiuj iniciativoj, transiras en pli larĝan teritorian stupon por harmoniigi kun la similaj iniciatoj en tiu larĝigita kadro kaj atingi la plenan kunordiĝon sur granda teritorio anticipe determinita aŭ akceptita (regiono, lando, kontinento aŭ la tuta terglobo). Atinginte la celitan plenan harmo-niigon, la iniciato de la unuo-individuo aŭ grupo- ne nuliĝas, ne solviĝas en simpla aritmetika sumo, ne transformiĝas en komandantan kaj determinantan centron, sed en «rezultan-ton», por malkomponiĝi denove trairente la malan vojon, kaj veni ĝis la viveca, reala kaj dinamika unuo, kie la iniciato alprenas formon de memvola, konscia, libera devontigo, aŭ de devigo. Ne estas periferio, ne estas centro, estas nur sennombraj koordinatoj, eterna movado, manifestiĝo de milionoj da voloj, kies tuto, kolektivo ne estas adicio sed sistemo de permanentaj rilatoj, de konstanta movado de unuo al unuo —senlima konstelacio, ĉirkaŭiranta la senlimecon en kiu ĉiu stela polvo sekvas sian propran orbiton— rezultanto de agantaj kaj kontraŭagantaj fortoj kaj la universala orbito de la konstelacio, rezultanto mem de tiaj nenombreblaj fortoj.

Federismo aplikata en la homa socio estas tiu principo kiu, agnoskinte la liberon de la unuo-individuo unue, kolektivo poste —kiel fundamentan, precipan kaj absolute ne anstataŭeblan principon de l' homa disvolviĝo— certigas la firmiĝon, diskreskon kaj plivastiĝon de la libero per la solidareco ebla dank' al egaleco, justeco kaj aktiva, atentema iniciativo, ĉiuj —libero, solidareco, egaleco, justeco kaj krea iniciativo— jam proklamitaj, konscie akceptitaj kaj konfirmitaj en la libera kontrakto.

El kie estas eltirita la principo de federismo? Ĉu ĝi ekzistas en la vivo, en la homa socio, en la estinteco kaj nuntempo, aŭ ĉu ĝi estas nur principo pruvita kaj akceptita de la scienco kaj filozofio en ties serĉado de la eterna

vero? Federismo havas siajn profundajn radikojn en la biologia bezono de la kunvivado, de la kuniĝo, de la kunordiĝo de la individuaj fortoj por certigi la memkonservon de la individuo kaj de la specio. Federismo en la historio de la homaro manifestiĝas paralele kun la sociemo. Ju pli forte kaj ju pli larĝe kaj potence manifestiĝas ĉi-lastas, des pli ebla estas la manifestiĝo de la unua, kaj inverse ju pli la federismo —nepre necesa kondiĉo por manifestiĝo de la homlibero— estas reala, des pli ebla estas la sociemo kaj kun ĝi la spirita kaj materiala progreso. Ankaŭ ĉi tie la liberaj mezepokaj civitoj, ofte prenitaj de ni por ekzemplo, montriĝas kiel kunvivantaro kaj kiel periodo el la homhistorio, dum kiu federismo trovis la plej larĝan aplikon, ĉiuj tiuj multnombraj kaj plej diversaj unuiĝoj interne de la sama civito, kiel ankaŭ inter la apartaj civitoj—respublikoj, kovrantaj la tutan mediteranean kaj okcidentan Eŭropon kaj parton el Ruslando, per diversaj unuiĝoj funkciaj sur la bazo de la libera kontrakto kaj federisma principo estas la plej konvinka ekzemplo pri socia ekflorado materia kaj kultura, kiu estas ebla dank' al la federismo.

Federismo trovis ian aplikon malgraŭ granda misprezenta formo en Usono, Svisujo k.a. Hodiaŭ ĝi estas moto en la programo de multaj politikaj partioj. La ideo pri unuiĝinta Eŭropo pretendas pri federisma principo. Konsekvence «federistoj» ne mankas hodiaŭ meze de tiu mondo dividita en eterne malpacantaj naciaj ŝtatoj kaj ŝtatestoj.

Tamen, kiel la aliaj fundamentaj principoj —natura manifestiĝo de la vivo— tiel la federismo starigas kontraŭ si malamikajn fortojn en la nuntempa socia sistemo, kiuj malhelpas al ĝia plena realiĝo. Kiuj kaj kiaj estas tiuj malamikaj fortoj, ni tion vidos en la sekvantaj ĉapitroj.

Senestreco

La ĝis tie ĉi pritraktitaj sep principoj estas tiom naturaj, karakterizaj kaj distingaj de la senestreca koncepto en komparo kun ĉiuj aliaj sociaj kaj filozofiaj konceptoj, ke ili kun plena rajto povas esti konsiderataj kiel fundamentaj principoj de anarkiismo. Iliaj historia konstato, eliro el la vivo kaj scienca argumentado prezentas la fundamentojn de la senestreco. Kaj ĉar la nomo de ĉiu doktrino determiniĝas laŭ ties principoj, t.e. laŭ ties plej alta idealo, ĉiu el tiuj sep principoj povus doni al la doktrino sian nomon. Tiel, kun plena rajto senestreco povus sin nomi «libertalismo» (el la latina nomo de libereco), «solidarismo», «egalrajtismo», «justecismo» (ĉiam laŭ la latina radiko de la vortoj), «interkonsentismo» aŭ «kontraktismo», «iniciativismo» aŭ «aktivismo» kaj precipe «federismo», tiu lasta estus la plej adekvata nomo.

Propre filozofia doktrino povas kontentiĝi nur per konstruo de koncepto sur la bazo de kelkaj principoj. Tio, tamen, ne estas sufiĉa por socia doktrino. Ĉiu socia doktrino, starigante certajn principojn, neeviteble venas en konflikto kun aliaj en la socio jam starigitaj principoj, kaj strebas ilin anstataŭi aŭ modifi, ilin neante entute aŭ parte. Tiel ĉiu socia doktrino strebas aliformiĝi en movadon. Iĝante movado, ĝi neeviteble ekkonfliktas kontraŭ la establitaj sociaj formoj. Same okazis ankaŭ kun anarkiismo.

Anarkiismo ne estas nihilismo, ne estas simpla neado de ĉio ekzistanta, kontraŭe ni pruvis ĝis nun, ke ĉiuj ĝiaj bazaj principoj estas eltiritaj el la nuntempa socio. Sed ilin arigante en strukturita sistemo kaj ilin proklamante sia plej alta celo kaj socia idealo, anarkiismo devis neeviteble refuti serion da aliaj principoj, kiuj same trovas aplikon en la nuntempa socio, kaj tiamaniere ĝi starigis novajn principojn, kiujn oni povas nomi produktaj principoj de la anarkiismo. Unu el tiuj principoj estas senestreco –tiu ĉi, kiu donis nomon al la doktrino kaj al la movado.

La anglo William GODWIN kiel unua starigis la bazajn principojn de la anarkiismo en 1793, sed li donis neniun nomon al tiu nova doktrino, eltirita aŭ pli precize kaŭzita senpere de la granda franca revolucio. La franco PRUDON kiel dua, siavice, tute memstare kaj sendepende de GODWIN, elmetis kaj motivis la anarkiismajn principojn en sia unua impona verko *Kio estas proprieto?* aperinta en 1840, kaj uzis la vorton «anarkio». Li ankaŭ pli malfrue multfoje uzis la saman terminon kiel nomon de la doktrino, kiun li elmetis kaj defendis, sed neniam rekte kaj en determinita formo nomis sin «anarkiisto». Kontraŭe li ĉiam nomis sin kaj parolis kiel socialisto.

La ruso Mikaelo BAKUNIN, elmigrinte en Eŭropon, tria laŭvice elmetas kaj motivas buŝe kaj skribe la principojn de la anarkiismo kaj, kio estas plej grava, transformas kiel unua la doktrinon en movadon. Li same kiel PRUDON uzas la terminojn «anarkio, anarkiismo, anarkiisto» kaj multe pli ofte ol tiu lasta; sed la doktrinon, kies adepto kaj ĝis alta grado teoriisto li estas, kaj la movadon, kiujn li kreas kun siaj amikoj el la Unua Internacio, li preferas nomi «revolucia socialismo», «kontraŭaŭtoritata socialismo» kaj de tempo al tempo nur «kolektivismo», metante ĝin kontraŭe al la komunismo, kiun ĝis tiam oni konsideris nur kiel regpovan kaj ŝtatan formon de la socia ekonomio.

La nomoj «anarkio, anarkiismo, anarkiisto» estas donitaj pli verdire de la malamiko ol de la adeptoj de tiu doktrino kaj movado. Longtempe la disĉiploj kontraŭstarigis al tiu nomo, ĉiam skribante «an-arkio», kio laŭ greka origino signifas senestreco, foresto de aŭtoritato, kaj ankaŭ senordo. Poste la anarkiistoj malatentis ĉi tiun vorton kaj plu sin nomis mem anarkiistoj, senestrecanoj. La nomo ne estas grava, esenca estas la enhavo.

Ĉiukaze la termino senestreco kreigis el la neado de la aŭtoritato, de la regpovo. Tiel refutante la aŭtoritaton kaj la regpovon, la adeptoj de la sep jam pritrakitaj principoj de la anarkiismo starigas novan principon, eltirita el la neado de la aŭtoritato, ĝuste: senestrecon. Ĉu vere necesa tiu ĉi nova principo por kompletigi la doktrinon al kiu ĝi donis sian nomon? Jes! Ĉar la sep pritrakitaj principoj bazaj, kiuj konsistigas la enhavon de la doktrino mem, estas samtempe la absolutaj kondiĉoj nepre necesaj por la starigo de socio, en kiu la aŭtoritato montriĝas malutila kaj superflua; sed la plena realiĝo eĉ de unu el tiuj bazaj principoj ne estas ebla, sen likvidado, sen neniigo kaj sen forigo de la aŭtoritato de l' homo super homo, t.e. sen starigo de socio sen aŭtoritato.

Historie la aŭtoritato naskiĝis kaj ideologie motiviĝis kiel rezulto de la ideo pri Dio. La konata frazo enigita en la kristanisman fare de apostolo PAULO, laŭ kiu «ĉia ordonpovo estas de Dio», estas nek hazarda nek tute nova kiel pravigo de la aŭtoritato de l' homo super la homo. Laŭ ĉiuj religioj, Dio estas absoluta principo. Li estas ĝenerale la plena absoluto: absoluta forto kreanta kaj ĉiokreanta; absoluta vero, plena lumo kaj fonto de ĉia lumo; absoluta saĝeco, senmorteco kaj fonto de ĉia vivo, ktp, ktp... Pro ĉiuj tiuj «absolutoj» Dio-kreinto kaj patro de ĉio kaj de ĉiuj estas ankaŭ absoluta «aŭtoritato». Dubo pri lia vereco kaj senerareco, pri lia justeco kaj racio estas neebla, neakceptebla. Kaj ĉiuj tiuj kvalitoj al la elpensajo «Dio» atribuitaj de la homo mem, primitiva kaj nescia (efektiva kreinto de Dio) donas al li nedetruieblan kaj nevenkeblan forton. Ĉiu tia forto estigas timon miksiton kun respekto. «Timo al Dio estas la komenco de ĉia saĝeco» (Ĥristo BOTEV).

Kiel konate el la historio de la religioj, ĉe la originaj formoj de adorado la diaĵo estas prezentita per objektoj kaj fenomenoj videblaj kaj senteblaj. Pli malfrue, kun starigo de diunueco, kiam komenciĝas la vera religio en nuntempa senco de la vorto (kun ĝia socia karaktero), alidirite kiam Dio transformiĝas en nevideblan, ĉiestantan kaj abstraktan estaĵon, aperas ankaŭ la bezono de perantoj, reprezentantoj de Dio. Per tio ideologie formiĝas la ekzistado de la religia kasto. Kiel reprezentanto de Dio ĝi reprezentas parton de ties aŭtoritato. De tie la bezono pri konsekrado de surtera aŭtoritato, kiu trovis esprimon en la konstitucioj de la monarkia ŝtato («reĝo laŭ Di-favoro»). De tio la fama interpreto fare de BOTEV pri la Salomona saĝeco: «Timu Dion, respektu reĝon».

La suprenirado de la burĝaro kiel klaso trudis la neceson de novaj formoj de aŭtoritato –naskis la parlamentismon, kaj kun ĝi la novan religion: universala balotrajto. Sed la ideo pri Dio ne foriĝis, ĝi nur aliformiĝis. La lokon de Dio okupis la nacio, el kiu fariĝis la novnaskita moderna ŝtato. Unu el la fondintoj de la nova religio estis J. J. RUSIO per sia elpensita «Socia kontrakto», konforme al kiu la homoj bonvole kaj konscie unuiĝas en ŝtato por defendi sin. Tio ne forigis la bezonon de dieca aŭtoritato. Estiĝis neceso de nur iu kompletigo, kion ni trovas en la formulo: «Reĝo laŭ Di-favoro kaj popola Volo». Sed la fonto ĉiam restis sama: Universala principo, universala saĝeco, aŭtoritato de Dio dividita en malgrandajn parceletojn, el kiuj unu(n) posedas ĉiu voĉdonanto.

Tiel estas la teologia historio de la aŭtoritato. Estas ankaŭ alia historio ne malpli grava, la historio de la perforto, konkerado, milito ktp, pri kiuj ni alifoje okupiĝos. La esenco tamen ĉiam radikigiĝas en la dia aŭtoritato. Ĉi-lastan, kvazaŭ de Kreinto postlasitan parteton, ni trovas en la familio reprezentata de la patro. La patra aŭtoritato, laŭ la forto de la sama teologia filozofio, estas sanktaĵo. Kiel konate, ĉe multe da popoloj la patro ĝuis absolutan aŭtoritaton super la infanoj, super ties vivo inkluzive. Li povis ilin mortigi, vendi, kaj senlimige ĉion fari per ili, sen respondeci antaŭ iu ajn. Tiel estas ankaŭ lia morala aŭtoritato absoluta, kiu por multaj restas sendifekta ĝis hodiaŭ.

Aŭtoritato, neniam modifante sian originon el Dio, manifestiĝas per egala forto ankaŭ en la scienco, edukado, arto . La tuta spirita kaj kultura vivo de la nuntempa socio estas venenita de la aŭtoritato, se ne paroli pri la eklezio, tribunalo, armeo, kiujn ni studos aparte.

Tiel, aŭtoritato kun ĝia dieca origino aperas kiel la bazo de ĉiuj formoj de aŭtoritato. Ĉar, kiel la aŭtoritato, tiel ankaŭ la povo en ĉiuj siaj formoj aperas kiel nesupereblaj baroj kontraŭ la plena kaj libera manifestiĝo de la bazaj anarkiismaj principoj, kondiĉoj de ĉia kultura kaj morala progreso, de bonstato kaj feliĉo de l' homo, la doktrino kaj movado, kiujn proklamas tiuj principoj, kategorie refutas la principon de aŭtoritato kaj ties aplikon en ĉiuj ties formoj, kaj sin proklamas por senaŭtoritata socio –por senestreco,

Anarkio, kiel socia ordo en perfekta kaj plena formo, neniam ekzistis, kaj kiam senestreco manifestiĝis en periodoj de popolaj insurekcioj kaj revolucioj, ĝi ne povis sin teni longdaŭre. Aperinte kiel neado de ĉia aŭtoritato, ĝi plene realigos kaj alprenos daŭran karakteron nur kiam la principo de aŭtoritato kaj aŭtoritataj formoj de sociaj rilatoj estos tute detruitaj de la voloj de la popoloj, kiuj estos dezirintaj realigi la liberecon, solidarecon, egalecon kaj justecon.

Ateismo

Paralele kun la senestreco, t.e. kun neado de la aŭtoritato kaj regpovo, iras la neado de Dio, de la kredo je Dio – la ateismo, kiu ankaŭ prezentas unu el la principoj de senestreco starigitaj laŭ la neadvojo. La ideo mem pri Dio estas plena kaj senkondiĉa neado de la fundamentaj principoj de anarkiismo, de libera homa socio : libero, solidareco, egaleco, justeco, libera iniciativo, ktp... Sekve, eltirante el la vivo kaj el la historio de la homa socio tiujn bazajn principojn, la anarkiismo neeviteble, logike refutas Dion kaj la tutan tiun sistemon de kredoj, superstiĉoj kaj historiaj surtavoliĝoj el stultaĵoj kaj malklereco, kiun oni nomas religio.

Neniu alia socifilozofia doktrino atribuis tiun grandegan gravecon al la religio en la sklavigo de la homo, kaj estas tiel fundamente studinta ĉiujn flankojn de la kredo je Dio, kiom la anarkiismo. Riĉa estas la anarkiisma literaturo, traktanta tiun demandon. Ne estas eĉ unu teoristo, kiu estas ne okupiĝinta pri ĝi: GODWIN, PRUDON, KROPOTKIN, FAURE, k.a. Estas precipe BAKUNIN, kiu profunde penetris en tiun problemon eternan por sufiĉe klera inteligento, kaj kiu fulmbrile esprimis la anarkiisman penson sur tiu kampo.

«La ideo pri Dio, skribas BAKUNIN, kuntrenas la kripligon de la racio kaj falsas la homan justecon. Ĝi estas la plej decida neado de la homlibero kaj neeviteble kondukas al sklavigo de la homoj same teorie kiel praktike... La religioj disbatas la homajn fierecon kaj indecon, ĉar ili favoras la rampantojn kaj humilulojn. Ili sufokas en la koroj de l' popoloj la senton de homfrateco kaj ilin plenigas per dieca krueleco.

«Ĉiuj religioj estas kruelaj, ĉiuj konstruiĝas sur sango; ĉar ĉiuj baziĝas ĉefe sur la ideo pri oferado.»

Aliloke BAKUNIN skribas: «La religio estas kolektiva frenezeco, kiu montriĝas des pli potenca, ju pli ĝi aperas tradicia, kaj ju pli ĝia origino perdiĝas en senlime malproksima antikveco. Kiel kolektiva frenezeco ĝi penetris same en la socion, kiel en la privatan vivon de la popolo; ĝi enradikiĝis en la socio, iĝis, se tiel diri, kolektiva animo kaj penso. Ĉia homo jam de sia naskiĝo estas ĉirkaŭprenita de ĝi, li ĝin englutas kun sia patrina lakto, ĝin ensorbas kun ĉio, kion li aŭdas kaj vidas. Li estas tiom nutrita per ĝi, tiom venenita, ĝi tiom penetras en lian estaĵon, ke pli malfrue, kiom ajn potenca estos lia spirito, li bezonos grandajn fortostreĉojn por liberiĝi de ĝi, kaj en tio li eĉ neniam plene sukcesos. Malbonaŭgura historia fantomo kreita de la imago de la primitivaj homoj de kvar aŭ kvin miljaroj ĝi pezas sur la sciado, sur la libereco, sur la humaneco, sur la vivo.» Se antaŭ 85 jaroj, kiam BAKUNIN donis siajn pezajn batojn sur la teologion, estis multaj homoj, kiuj demandis sin, kial estas tiom necese okupiĝi pri Dio kaj la religio (lasu la homojn kredi je kio ajn ili deziras, okupiĝu nur pri la socia problemo) ankoraŭ pli granda devas esti la nombro de tiaj homoj hodiaŭ ĉe la granda progreso de la socia kaj scienca penso... BAKUNIN tamen ne eraris. Lia antaŭvido rilate al la pereiga influo de la religio validas ankaŭ por hodiaŭ: «la di-regno en la ĉielo transformiĝas en regnon –agnoskitan aŭ maskitan– de la skurgo kaj de la ekspluatado de la laboro de sklavigitaj amasoj, tie ĉi sur la tero... Unu mastro en la ĉielo sufiĉas por krei milojn da mastroj sur la tero.»

Ĉu ni ne vidas ankaŭ hodiaŭ, paralele kun plifortiĝo de la sklaveco, relativan renaskiĝon de la religio, kiel en Oriento, tiel en Okcidento? Ĉu ni ne vidas ankaŭ hodiaŭ, ke la religio iĝas, speciale sub la tiranaj reĝimoj, rifuĝejo por la senkuraĝigitoj, iluzia konsolo de la humiligitoj kaj senpersonigitoj? Ĉu ni ne vidas aliflanke, ke tiu «opio por la animoj» restas unu el la neanstataŭeblaj kaj nepre necesaj rimedoj por firmiĝo de la ordonpovo? Kiel alie oni povas klarigi la oficialan agnoskon, toleradon kaj eĉ materialan helpon al la eklezio fare de la reĝimoj, kiuj nomas sin «socialistaj»? Kiel oni povas alimaniere klarigi la fakton, ke homoj kaj partioj, kiuj volas, sin prezenti kiel tre soci-progresemajn, kiuj mem ne estas religiaj kaj kredas je nenio krom je sia amata ordonpovo, «ne ĉesas paroli pri religio kaj eklezio, kaj kun farisea pihumileco serĉas la aliancon de *paŝtistoj de la animoj*»? Ĉion ĉi bone penetris BAKUNIN por veni al decidiga konkludo: «Se Dio efektive ekzistus, oni devus neniigi lin.» Kaj fakte, se oni analizas la religian predikon de kiu ajn konfessio, oni vidas ke la ideo pri Dio kaj kredo je Dio estas plena neado de la homo, de lia konscio pri libereco, indeco, solidareco, egaleco, iniciativo... Eĉ la amo, kiun oni konsideras kvazaŭ «registrita marko» por ĉiuj religioj, ne havas homan enhavon. Laŭ la religio Dio estas ĉio, homo nenio, ĉio apartenas al Dio, ĉio devenas de Dio. Ĉion oni ŝuldas al Dio. La unua devo de la kredanto estas agnoski sin neniaĵo, surgenuiĝi antaŭ Dio, –kaj antaŭ liaj surteraj reprezentantoj, kompreneble– ankaŭ deklari: «mi estas nenio, al ci mi apartenas, mia Dio, je ciaj ordonoj mi estas». Kian liberon oni povas atendi de homo, kiu memvole kaj kun humileco rezignas, kaj fordonas sin en la manoj de Dio kaj ties surteraj reprezentantoj? Ĉu oni povas atendi de li liberan iniciaton? Aŭ ĉu solidareco, justeco, egaleco,

eĉ ankaŭ amo, kiam tio por li ne estas principoj, ne estas liaj sentoj propraj, ne estas parto de li mem, de lia ekzistaĵo? Eĉ la amo, kiun eble la kredanto sin konsideras devigata nur manifesti, devenas de Dio; oni agas en ties nomo kaj laŭ ties ordono. Ĉar Dio estas fore kaj alte, tial plej ofte liaj anstataŭantoj decidas al kiu, kiel kaj kigrade oni devas manifesti solidarecon, justecon, amon. Pri egaleco eĉ ne povas temi; ĉu ja estas pli granda neegaleco en tio? El tio neeviteble sekvas hierarkiaj gradoj –neco de la nocio mem pri egaleco. Sur tiu psikologia grundo –psikologio de sklavo– bone sterkata per graso malklero, sisteme tenata, facile estas semi kaj kulturi ĉiuspecajn superstiĉojn, oportunajn sentojn al tiuj, kiuj fakte komandas la agojn, la konduton, la moralon de la kredantoj –«la spiritaĵoj paŝtistoj», kiuj plej ofte iras man’ en mano kun la laikaj paŝtistoj de homgregoj.

Ĉu do estas mirige, ke la kristanismo, ekzemple, kiu historie montriĝas religio de la humiligitoj kaj ofenditoj, de la malriĉuloj, malestimitoj, forĵetitoj kaj servutigitoj, religio de la amo kaj egaleco, estas kreinta la inkvizicion kaj pleniginta la homhistorion per tiom da sango, flamigante kaj kuraĝigante ĉion, kio estas neco de la libero, frateco, egaleco, justeco, amo? Laŭ la enhavo, kiun donis al ĝi KRISTO kaj liaj disĉiploj, la kristanismo estas internacia religio, ĉiuj homoj sur la tero estas por KRISTO fratoj. Eŭropo, Ameriko, Aŭstralio, parto el Afriko estas kristanaj. Kaj ĝuste tiu kristana mondo en la daŭro de jarcentoj intermortigas sin, ĉiam en la nomo de la Dio de la amo. Kaj la religiaj militoj, kaj la sektoj? Ĉu estas pli granda semanto de malamo ol la religio? Ĉu penvaloras, ke ni konstatu aferojn de ĉiuj sciatajn?

Estas klare, ke la religio kontraŭdiras al la plej elementaj kaj naturaj sentoj kaj principoj pri la homrilatoj. Ĝi estas en konflikto ankaŭ kun la scienca penso; ĝi estas refutita ankaŭ de la scienco.

Kiel oni povas klarigi la fakton, ke tiu tiel negativa kaj por la homaro malutila ideo pri Dio povis naskiĝi kaj pluiĝi dum miljaroj, teni eĉ hodiaŭ milionojn da homoj en spirita sklaveco –nepre necesa kondiĉo por ĉia alia sklaveco?

Supernatura laŭ sia esenco, la ideo pri Dio, la kredo je nevidebla kaj supernatura estaĵo estas plene natura, materiala, kiel ĉiu alia ideo, laŭ origino. Ĝi enradikiĝas en la homa, aŭ pli ĝuste besta, naturo de l’ homo. Tion ĉi oni povus konsideri kiel ofendon, insulton por la patroj de la eklezio, kiuj atribuas al la religio ĉielan kaj dian originon, sed ĝi estas pura vero.

La religio radikiĝas en la natura sento de timo, propra al ĉiuj bestoj, kaj nedisigebla parto el la instinkto de memkonservado. Tiusence, laŭ esenco, la religia sento enĝerma ankaŭ ne estas fremda al la bestoj. Sed kiel ideo, kiel koncepto, la religio estas frukto de la limigita kaj malklera homa cerbo; sekve ĝi estas homa, sed ne besta produkto. Ĝi estas eble la unua, certe ekstreme malperfekta homa manifestiĝo, kiu metas la limon inter la besta kaj homa mondoj, ĉar ĝi estas kreita de la penso –unua distinga kvalito homa– provanta klarigi la fenomenojn.

La tuta universo, la tuta videbla kaj nevidebla mondo, la tuta senviva kaj viva naturo prezentas tutecon, univerŝalan solidarecon, konstante transformiĝantan fortorezultanton, eternan fluadon de la materio –universalan vivon. Tiel estas la koncepto al kiu atingis la hodiaŭa materialisma scienca penso –frukto de multjarcentaj observoj, serĉadoj, pristudoj. Sed ĉu estus povinta la primitiva homo, per siaj ekstreme limigitaj scioj kaj imagoj, formi tian koncepton? Nature, ne. Sed li, sen ia dubo, sentis la ekziston de tiu universala solidareco, kies konsista parteto li mem estas, same kiel sentas ankaŭ la bestoj. Diference de ĉi-lastaj, al kiuj ligas lin la komuna instinkta timo pro la naturaj elementoj, fortoj kaj fenomenoj, li provis klarigi la ĉirkaŭan mondon, kaj malkapabla fari tion la primitiva homo venis al animigo kaj adorado de la neklarigeblaj fortoj kaj fenomenoj. Tiel ekaperas la religio, kiu ankaŭ montriĝas la primara filozofio de l' homo. La plua tuta historio de la religio, en ĉiuj ĝiaj etapoj kaj formoj ĝis la monoteismo, kiu metas la efektivajn bazojn de la religio en la nuntempa senco kun ĝia socia rolo, estas historio de malrapide retiriĝanta malklereco sub la lumo de ŝajne tiel malrapida progresanta sciado.

La volo kaj la konscio iom post iom anstataŭas la timon, la malklerecon, kaj la religio retiriĝas antaŭ la racio. Kiu kredas, tiu nescias –kaj tiu ne scias, kial li kredas; kiu scias, tiu ne kredas. Tiel la scienco iom post iom okupas la lokon de la religio, kaj la filozofio –sintezo de la scienca penso– entombigas la ideon pri Dio. La homo, venkinta la timon kaj malklerecon, iras al efektivigo de sia libero –la kulmina punkto de la humanigo de la besto–homo. Nek Dio, nek mastro –kio signifas liberan homon.

(daŭrigota)

Indekso

Adamo, 15	Maĥno, 17
Aleksandro, 17	Musolini, 7, 15, 18
Amon, 14	
Antigon, 4	Napoleono, 7, 18
	Neùtono, 17
Bakunin, 4, 10, 12, 14, 17, 19, 24	
Botev, 25	Pariza Komuno, 4
Bruno, 17	Pasteùro, 17
	Paulo, 25
Cezar, 15, 18	Pestalocij, 17
	Petro, 18
Darvino, 8, 15	Prudon, 19
Diderot, 4	Prudono, 4, 10, 14, 24
Duruti, 17	Pŝibiŝevski, 16
Einŝtein, 17	Rabelezo, 4
	Rusio, 25
Fenelon, 4	
Ferer, 17	Stalin, 3, 15, 18
Galileo, 17	Tamerlan, 15
Garibaldi, 17	Tamerlano, 18
Godwin, 4, 10, 14, 24	
	Unua Internacio, 4
Hitler, 3, 15, 18	
	Zenon, 4
Kaligulo, 18	
Karpokrato, 4	Ĝingis-Ĥano, 18
Kristo, 17	
Kropotkin, 8, 10, 14, 15, 19–21	
La Boesi, 4, 16	
Lao Tse, 4	
Makiavel, 15	
Marat, 11	

Enhavo

1	Origino kaj movado	2
2	Senestrecaj principoj	6
	Libereco	6
	Solidareco	8
	Egaleco	11
	Justeco	14
	Libera iniciativo	16
	Libera kontrakto	18
	Federismo	20
	Senestreco	23
	Ateismo	26
	Indekso	30
	Enhavo	31